

Аудан әкімі А. Смайыловтың Ауғанстан Республикасынан Кеңес әскерінің шығарылу күніне арналған сөзі

Құрметті бұландылықтар!

15 ақпан - ауыр аманат арқалап, өмір мен өлім белдескен шайқасқа қатысып, батылдық пен ерліктің ерен үлгісін көрсеткен жауынгерлерімізді еске алу күні.

Осындай ел басына күн туған заманда қашанда ер кеуделерін отқа төсеген ер азаматтарымыз, батырларымыздың асқақ рухтарына басымды иіп, шексіз алғысымды білдіремін!

Сіздерге зор денсаулық, отбасыларыңызға баянды бақыт тілеймін. Жастарымызды өз Отанын, туған жерін сүюге, қорғауға тәрбиелейтін үлгі болар ерліктеріңіз жаңғыра берсін.

Дорогие наши ветераны, выполнявшие интернациональный долг в Республике Афганистан!

В этом году отмечается 37 годовщина со дня вывода советских войск из Демократической республики Афганистан.

Уважаемые ветераны Афганистана, мы благодарны вам за мужество, и стойкость, за ваш несломленный дух. Ваш жизненный путь является примером настоящего патриотизма, ответственности и зрелости для подрастающего поколения. Желаю вам крепкого здоровья, спокойствия в душе, долголетия, тепла и уюта в ваших семьях, чистого неба над головой и продолжения жизни! Чтоб никогда тень войны не накрывала наши дни!

Пусть всегда и везде царит мир, а будущее будет светлым!

Н. СЕКСЕНОВ, председатель районного маслихата.

Уважаемые воины - интернационалисты!

В Афганистане советские войска, в составе которых были и наши буландынцы, проявили храбрость и самоотверженность и стали примером честного выполнения воинского долга.

Четверо наших земляков не вернулись с той войны: Юрий Сало, Владимир Павленко, Юрий Макаренко, Ибрагим Кожамметов. И мы отдаём дань уважения живым и склоняем головы перед светлой памятью погибших героев.

Уважаемые воины - интернационалисты! Вы вносите значимый вклад в поддержание стабильности в обществе, воспитание патриотизма у молодёжи, являетесь примером для подрастающего поколения района.

Благодарю вас за мужество и стойкость, принципиальную и ответственную гражданскую позицию, за всё, что вы делаете сегодня для укрепления суверенитета и независимости Казахстана.

Желаю вашим родным и близким мирного неба, здоровья, счастья и благополучия.

А. МУХАНЖАНОВ, начальник Объединенного отдела по делам обороны Буландынского района и района Біржан сал.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Үкіметтің кеңейтілген отырысында сөйлеген сөзі

Құрметті Үкімет мүшелері және жиынға қатысушылар!

Бәріңізге мәлім, Қазақстан өтпелі кезеңге аяқ басты. Біз ел тағдырына әсер ететін ауқымды өзгерістерді жүзеге асырып жатырмыз. Қызылордада өткен Ұлттық құрылтай отырысында конституциялық реформаның маңызды тұстары туралы айтқандымды білесіздер. Қоғамда кеше ғана емес, жарты жылдан бері Конституцияға қатысты жан-жақты пікір алмасу жүріп жатыр. Барлық ұсынысты жүйелеп, саралау үшін 130 адамнан тұратын Конституциялық комиссия құрылды. Бұл – ауқымды жағынан да, кәсіби деңгейі тұрғысынан алып қарасақ та, еліміз үшін теңдесі

жоқ комиссия. Осы жолы Комиссия құрамында шетел мамандары жоқ.

Жалпы, бытыр қазан айынан бастап азаматтарға өз пікірін білдіруге толық мүмкіндік берілді. Сол уақыттан бері eGov және eOtinish мемлекеттік цифрлық платформалары арқылы бірнеше мың ұсыныс келіп түсті. Комиссия өтініштің бәрін мұқият қарап, қорытып, тиісті түзетулерді әзірледі. Конституциялық комиссияның жұмысы барынша ашық жүргізілді. Мұны айтып өту өте маңызды. Себебі еліміздегі реформалар бұрын-соңды ешқашан дәл осылай жан-жақты талқыланып, тікелей эфир арқылы жұртшылықтың назарына ұсынылмаған.

(Жалғасы 2 бетте).

Буландынцы сделали свой выбор

В минувшее воскресенье в Капитоновском сельском округе и городе Макинске прошли выборы – жители округа и горожане выбрали акимов. Прямые выборы, конечно, действенные шаги в деле укрепления демократии в обществе. Каждый житель, пришедший в выходной день на избирательный участок, внес вклад в жизнь округа и города, тем самым участвуя в государственном управлении.

городе – супруги Виктор Николаевич Кондиенко и Надежда Ивановна Афанасьева. Придя на выборы, на избирательный участок № 277, они подтвердили свою неравнодушную гражданскую позицию по отношению к будущему родного города.

Несмотря на разные мнения, люди должны понимать, что от их гражданской активности нужна в развитие города и района. Уместно отметить, что большая ответственность с момента утверждения даты выборов была возложена на территориальные, участковые избирательные комиссии, местные акиматы. Ведь многое зависит от того, насколько качественно они проводят подготовительную и информационно-разъяснительную работу.

Акимы сел и городов ежедневно выслушивают и решают проблемы жителей. Ведь за каждой решённой задачей стоят сплочённость и инициативность тех, кому не безразлична судьба города или села, в котором он живёт.

В день выборов мы побывали на избирательных участках, не только ознакомились со здешней работой, но и немного побеседовали с некоторыми избирателями.

Одни из активных избирателей в

ного значения. Участки, как правило, оборудованы пандусами и поручнями, обеспечены удобным и беспрепятственным доступом к входу и основным зонам участка. Для маломобильных граждан предусмотрено достаточное пространство для свободного

передвижения, а также удобное расположение кабин для голосования и урн. Члены избирательной комиссии оказывали помощь при необходимости, чтобы каждый избиратель мог реализовать своё право голоса в комфортных и безопасных условиях.

Лариса Анатольевна Колевит пришла на выборы на избирательный участок №277 в сопровождении социального жетового помощника. Получила бюллетень, сделала свой выбор, а также выразила свое мнение по поводу политически важного для города и района мероприятия. Жетовый помощник полностью переревела мнение избирателя членом комиссии.

Макинск қаласындағы белсенді сайлаушылардың бірі – аудандық

медицина саласының тәжірибелі маманы Гүлнәр Асенқызы Каштаева. № 278 сайлау учаскесіне келіп, өз таңдауын жасады.

Ауылдар мен қалалардың әкімдері күн сайын тұрғындардың мәселелерін тындап, оларды шешумен айналысады. Сондықтан олар елімізде ерекше рөл атқарады. Шын мәнінде, халық өзі лайықты деп санаған кандидатты таңдаған жағдайда, оған көрсетілетін халықтың қолдауы да алдағы уақытта барынша жоғары болады.

Сайлау учаскесіне алғашқылардың бірі болып дауыс беруге құрметті еңбек ардагерлеріміздің келуі қуантады. Аға буын өкілдерінің айтқан жылы сөздері мен ақ тілектері әрдайым туған қаланың игілігі мен өркендеуіне бағытталады. Еңбек ардагері, қазіргі таңдағы зейнеткер Кудеренов Айтым Нығметжанұлы ауданның қоғамдық-саяси өміріне әрдайым белсенді түрде қатысып келеді. Сайлауға келіп, азаматтық ұстанымды танытуды міндет деп санайды.

Районная территориальная избирательная комиссия официально озвучила итоги прошедших выборов акима г. Макинска. Акимом Капитоновского сельского округа избра Шынболат Маратович Исмагамбетов, акимом г. Макинска Азамат Богдатович Алдабергенов. Желает избраным акимом успехов на нелегком государственном посту, достойного труда на благо процветания округа и города.

А. АМАНЖОЛОВА.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Үкіметтің кеңейтілген отырысында сөйлеген сөзі

(Жалғасы, басы 1 бетте).

Біз «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» ретінде цифрлық платформаларды кеңінен қолдандық. Конституциялық реформаға байланысты азаматтармен байланыс желілері тиімді жұмыс істеді. Соның арқасында шын мәнінде жалпыұлттық ауқымдағы талқылау болды десек, дұрыс болар. Бұл – Әділетті Қазақстан құрылысының айқын көрінісі.

Осыған дейін Конституциялық комиссияның он отырысы өтті. Комиссия мүшелері түзетулерді аса көптігін ескере отырып, ортақ пайымға келді. «Ата заңға жекелеген өзгеріс енгізу жеткіліксіз, қазіргі жағдайда жаңа Конституция қабылданған жөн» деген байлам жасады. Соған сәйкес қаңтар айында жаңа Конституцияның алғашқы нұсқасы жарияланды.

Бұл бастама қоғамның айрықша назарын аударды. Мен мұны өте жақсы үрдіс деп санаймын. Азаматтарымыз Конституция жобасының түрлі баптарын қызу талқылап жатыр. Қоғамның саяси мәдениеті және белсенділігі артып келеді. Бұл – менің саяси бағдарымда көрсетілген негізгі міндеттердің бірі.

Еліміз үшін «Әртүрлі көзқарас – біртұтас ұлт» және «плюрализмге – ашықпыз, экстремизмнен – қашықпыз» қағидаттары өте маңызды. Сол арқылы қоғамдық диалогтің дамуына, еліміздің үздіксіз алға басуына жол ашылады. Қазірдің өзінде бір нәрсені күмәнсіз айтуға болады: жұртшылық назарына мүлде жаңа құжат ұсынылып отыр. Бұл құжат мемлекетіміз дамудың даңғыл жолына түскенін, яғни сапалық тұрғыдан жаңа деңгейге көтерілгенін көрсетеді.

Жаңа Конституция жобасына енген нормалар Қазақстанның саяси жүйесінің даму қисыны мен бірізділігін бекітеді. Ол, ең алдымен, «Күшті Президент – ықпалды Парламент – есеп беретін Үкімет» тұжырымдамасына негізделеді.

Соңғы жылдардағы саяси реформаларға кеңінен қарасақ, Қазақстан суперпрезиденттік билік формасынан түбегейлі бас тартып, беделді әрі ықпалды Парламент бар президенттік республика үлгісіне көшкенін көз жеткізуге болады.

Ұсынылып отырған өзгерістер – осы үдерістің заңды жалғасы. Соңғы жылдардағы саяси жаңғыртулар, соның ішінде 2022 жылғы конституциялық реформа мемлекетіміздің конституциялық негізін толық қайта құру қажет екенін көрсетеді.

Шын мәнінде, бұл – мемлекетті басқарудың жаңа жүйесін қалыптастыру деген сөз.

Ұсынылған түзетулер билік құзыреттерін қайта бөлуге, тежемелік және тепе-теңдік жүйесіндегі теңгерімді күшейтуге, ең бастысы, барлық саяси институттардың тиімділігі мен орнықтылығын жақсартуға мүмкіндік береді.

Жаңа Конституция жобасында «адам мемлекет үшін емес, мемлекет адам үшін» қағидаты айқындала түсті. Біз 2019 жылдан бері дәйекті түрде осы жолмен жүріп келеміз.

Түптеп келгенде, ұсынылып отырған өзгерістердің арқауы – бір. Бұл – адамдардың және азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғау. Бұл – жалаң сөз емес. Біз адам құқығының қорғалуына кепілдік беретін және оның нақты жолдары айқын көрсетілетін біртұтас жүйе қалыптастырамыз.

Мысалы, адвокаттардың ұсынысымен Ата Заң жобасына адвокатура туралы жеке бап қосылды. Жаңа Конституция жобасында білім беру жүйесіне баса мән беру арқылы мемлекеттің зайырлы сипаты да нақтылана түсті. Ал «Неке – еркек пен әйелдің ерікті және теңқұқылы бірлестігі, яғни одағы» деген тұжырым арқылы қоғамдағы дәстүрлі құндылықтарды сақтап қалу мақсаты көзделді. Конституция жобасында табиғатты қорғау мәселесіне де назар аударылды. Меніңше, бұл – өте маңызды нәрсе.

Түзетулердің ішіне тағы бір аса қажетті норманы енгізу керек деп санаймын. Қазіргі Конституцияда «Тұрғын үйге қол сұғуға болмайды. Сот шешімісіз тұрғын үйден айыруға жол берілмейді» деген ереже бар. Осы ережені «тұрғын үйден мәжбүрлеп шығаруға» да сот шешімісіз жол берілмейді деп толықтау керек.

Меніңше, бұл – жаңа Конституцияның сипатына толық сай келетін әлеуметтік норма. Конституциялық комиссия мүшелерінен осы ұсынысты қарауды сұраймын. Тұтастай алғанда, негізгі Заң жобасында Қазақстанның қарқынды дамуына, ұлттымыздың ұйысуына қажетті іргелі қағидаттар мен құндылықтар толық қамтылған.

Әділетті Қазақстан, Заң мен

тәртіп, азаматтардың құқықтары мен бостандықтары мүлтіксіз сақталатыны сияқты негізгі қағидаттар нақты көрсетілген. Білім, ғылым, инновациялар және мәдениет еліміздің теңдессіз басымдықтары ретінде айқындалды. Тәуелсіздігіміз, егемендігіміз және аумақтық тұтастығымыз мызғымас құндылықтар болып қала береді және еліміздің унитарлығы, жерінің тұтастығы мен басқару нысаны ешқашан өзгермейді деген аса маңызды сөздер бар. Ата Заңымызда бірлік пен келісімнің негіздері нығая түседі. Бас құжатта жауапты әрі жасампаз отаншылдық ұғымы нақты жазылды.

Бір сөзбен айтқанда, жаңа Конституция жобасын шын мәнінде озық, яғни түбегейлі жаңарған, әрбір тұсы сарапталған, сапалы жазылған мәтін деп атауға толық негіз бар. Онда конституциялық құрылысқа қатысты әлемдегі үздік тәжірибелер көрініс тапқан, адам құқықтары және ұлттық мүддеміз толық қорғалған.

Әрине, қазіргі Конституциямыздың мән-маңызын ешкім жоққа шығармайды. Соңғы 30 жылда жеткен барлық жетістігіміздің бастауында Ата Заңымыз тұрғаны сөзсіз. Бұл – тұңғыш Президент Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың табанды еңбегінің арқасы.

Дегенмен бұл құжат еліміз енді ғана еңсесін тіктей бастаған кезде қабылданғанын ескерген жөн. Онда Тәуелсіздіктің алғашқы кезеңіндегі қиын күндердің ізі бар. Солай болуы да заңды.

Сол кезден бері еліміз адам танымастай өзгерді. Болашағымызға көбі күмәнмен қараса да, Қазақстан халықаралық беделі жоғары, мықты мемлекетке айналды. Қазір әлемдегі геосаяси, геэкономикалық, технологиялық ахуал түбегейлі өзгеріп жатыр. Соңғы жылдары Қазақстан да көптеген өзгерісті бастан өткерді. Бұл өзгерістер ұлт санасына ықпал етті, тіпті, зор сілкініс әкелді десек, қате болмас. Сондықтан еліміздің мақсат-міндеттерін, құндылықтарын мен қағидаттарын заман талабына сай, конституциялық деңгейде жаңғырту айрықша маңызды.

Жаңа Конституцияның жобасы жеке-леп түзетулер енгізілген жоба емес. Бұл өзгерістердің басты мақсаты – жаңа тарихи дәуірде мемлекеттің негіздерін түбегейлі қайта құру, қоғамдық сананы жаңғырту. Жаңа Конституцияның жобасына аса қажетті әрі озық нормалар енгізілген. Біз бәріміз бір ел болып ырыс-ынтымағымызды, береке-бірлігімізді сақтай отырып, эволюциялық, яғни табиғи жолмен дамып келеміз. Бұл – өте маңызды. Бұдан басқа жол жоқ.

Жаңа Конституция Қазақстанды тың қарқынмен өркендетуге, әр азаматтың әлеуетін арттыруға жол ашады деп сенемін. Қалай десек те, Ата Заңымызға қатысты түпкілікті шешім жалпыұлттық референдумда қабылданары.

Біздің басты мақсатымыз – қазіргі күрделі кезеңде Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық және халықаралық әлеуетін арттыру.

Сарапшылар әлем экономикасының өсімі баяулап, халықаралық сауда қарқыны әлсірейді деген болжам жасауда. Дамушы елдерге салынатын жаһандық инвестиция көлемі азайып барады. Қаржы саласы тоқырауға ұшырауы мүмкін. Бүгінде көптеген ел өз нарығын қорғау шараларын күшейтіп жатыр. Мемлекеттер арасында өзара тарифтік шектеу қою үрдісі белең алды. Жаһандану үдерісі кері сипат ала бастады. Мұның бәрі әлемдегі геосаяси ахуалды өзгертіп жатыр. Бірақ негізгі әрі шешуші оқиғалар әлі алда.

Дүние жүзінде мүлде жаңа үдерістер пайда болуда. Мемлекеттің тұрақты дамуы үшін біз осы өзгерістерге экономикалық және саяси тұрғыдан бейімделуіміз қажет. Бұл – аса маңызды міндеттің бірі.

Бұрынғы тәсілдер қазір тиімсіз болып қалғанын көріп отырмыз. Озық мемлекеттер әлем экономикасын дамытудың жаңа үлгісін әзірлеуге кірісіп кетті. Біз де бұл үдерістен шет қалмауымыз керек.

Ұлт мүддесін қорғау үшін экономиканы нығайтуға және дамытуға арналған нақты жоспар болуға тиіс. Дүние жүзіндегі экономикалық ахуалға қарамастан, бытыр экономикамыз 6,5 пайызға өсті. Біздің миссиямыз – айқын: экономикалық өсім жоғары сапаға ие болуы керек, яғни, ең алдымен, халықтың әл-ауқатын арттырып, тұрмысын жақсартуға тиіс. Басқаша айтсақ, ішкі жалпы өнім артқан сайын азаматтардың нақты табысы да көбеюі керек. Бұл – Үкіметтің алдында тұрған негізгі міндет.

Аталған мақсатқа жету үшін бізге бұған дейінгі өсімді қанағат тұтпайтын, қазіргі сын-қатерлерге жедел жауап беретін, басымдықтар егжей-тегжейлі

ойластырылған экономикалық саясат қажет.

Басқаша айтқанда, бізге тұрақты өсім моделі керек. Оған сәйкес, мемлекет нарықтық экономиканың стратегиялық даму векторын нақты анықтап, қолда бар қаржы ресурстарын экономикалық өсім әкелетін басты салаларға бағыттауы қажет. Мұндай тәсіл ұлттық табысты азаматтарымызға анағұрлым тиімді әрі әділ бөлуге мүмкіндік береді.

Ашығын айтқанда, мен бұл жайында күнде ойланамын, мамандармен кеңесемін, арнайы экономикалық сараптамаларды оқимын. Экономикалық және қаржылық саясатты қайта жаңғырту бойынша ауқымды жұмыс күтіп тұр.

Үкіметтің таяу арадағы міндеті – өнімділікті арттыру, технологиялық жаңару және адами капиталды дамыту есебінен өсімді қамтамасыз ету, табысты елігілігіне жұмсау.

Мұндай моделді тек инвестиция саясатын жандандыру, бизнестің мүддесін тұрақты қорғау арқылы құруға болады. Яғни бұл саясаттың түпкі нәтижесі халық табысын арттыру, экономикалық дербестікті нығайту болуға тиіс.

Үкіметтің алдында уақыт оздырмай шешетін бірқатар міндет бар. Атап айтқанда, тұрақты әрі қалыпты инфляция көрсеткішін және мемлекет қаржысының теңгерімділігін қамтамасыз ету, сондай-ақ бытырғы Жолдауында жарияланған жаңа инвестициялық кезеңді толығымен жүзеге асыру.

Жаппай цифрландыру және жасанды интеллектіні енгізу көмекші қызмет атқарумен шектелмей, экономикалық дамудың басты арқауы болуы керек.

ЖИ негізінде цифрландырудың бірқатар басты міндеттерін орындау қажет. Бұл – еңбек өнімділігін арттыру, экономиканың экспортқа бағдарланған секторларын қалыптастыру, қосылған құны жоғары өнім шығару және Қазақстанды жаһандық цифрлық экономика тізбегіне кіркірту.

Жаңа инвестициялық кезеңді іске асыру еліміздің индустрия, энергетика, көлік салаларындағы заманауи жүйесін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Жасанды интеллектіні дамыту, бұл – ұран емес, бұл экономикалық идеологияның негізгі тірегі, тіпті ұлттық идеологиямыздың мызғымас тұғыры болуға тиіс. Осындай жауапты сәтте дұрыс, батыл әрі тиімді шешімдерді дер кезінде қабылдау өте маңызды. Шынайы өмірге түк қатысы жоқ «құрғақ» ұсыныстар беру, қысқасы, нәтижесі жоқ іспен айналысу мүлдем болмауы қажет.

Бүкіл мемлекеттік аппарат нақты нәтижеге жету үшін жұмыс істеуі керек және оның игілігін бүкіл қоғам көруге тиіс. Осы орайда, қазіргі таңдағы аса өзекті мәселелерге тоқталайын.

БІРІНШІ. Инфляцияны ойға қонымды, қалыпты деңгейге түсіру қажет. Оның шарықтап кетуіне жол бермеу керек.

Инфляцияның не себепті жоғары болып тұрғаны белгілі, кеселдің себебі анықталды. Енді осы мәселені шешеу керек. Бірақ ұсынылатын шаралар елдің дамуына кері әсерін тигізбеуі қажет. Дәл осы тұста түрлі пікір айтылып жатыр.

Үкімет пен Ұлттық банкке бірлесіп нақты іс-қимыл алгоритмін әзірлеуді тапсырамын. Осы маңызды жұмысқа барлық мекеме өкілдері мен сарапшылар қатысуға тиіс. Тағы да қайталап айтамын: қолайсыз ахуалды шұғыл ретке келтіру қажет.

Биылдан бастап үш жыл қатарынан инфляцияны төмендету үшін нақты шаралар қабылдау керек. Бірлескен іс-қимыл бағдарламасын сапалы орындау айрықша маңызды. Мәселені шешудің орнына бос сөзді көбейтіп, қажетсіз «жол карталарын» әзірлеу – жауапкершіліктен қашу деген сөз. Алдын ала ескерту: ондай жағдайда қатаң шара қолданылады. Халықтың табысы артса ғана, нақты нәтижеге қол жеткізді деп санауға болады.

ЕКІНШІ. Жаңа Салық кодексінің тиімді енгізілуін қамтамасыз ету керек.

Жаңа салық-бюджет саясаты теңгерімді сипат алып, экономиканы орнықты дамытуға, халықтың әл-ауқатын арттыруға бағдарлануы қажет.

Биыл күшіне енген Салық кодексі экономикадағы ашықтық пен тәртіпті күшейтуге ынталандырады. Қазірдің өзінде алғашқы оң нәтижелерін көріп отырмыз. Экономика министрлігінің мәліметіне сәйкес, өзін-өзі жұмыспен қамтығандарға арналған жаңа салық режимі іске қосылғалы бері 180 мыңнан астам жаңа салық төлеуші заң аясында әрекет ете бастады.

Үкіметтің бағалауынша, салық реформасының нәтижесінде биыл бюд-

жетке қосымша 4,4 триллион теңге түседі. Жоспар, әлбетте, көңілге сенім ұялатады. Бірақ қайталап айтамын: белгіленген көрсеткіштерге шамадан тыс салық салу, бизнесті заңсыз немесе негізсіз қыспаққа алу есебінен жетуге болмайды.

Бюджетті тиімді салықтық әкімшілендіру арқылы толықтыруға болады деп ойлаймын. Сондықтан салық жүйесін жаппай цифрландыруға шұғыл кіріскен жөн.

Жазалаушы менталитеттен арылатын кез келді. Салық органдары мен салық төлеушілер арасында серіктестік және өзара сенім қағидаты орнығуға тиіс. Мемлекет пен бизнестің тиімді ықпалдастығын жолға қою керек. Мұндай серіктестік әділдікке, өзара тиімділікке, тіпті экономиканы дамытудың маңызды түсіну тұрғысынан алғанда жауапкершілікке құрылуға тиіс деп ойлаймын.

Бұл жөнінде жақында «Turkistan» газетіне берген сұхбатымда айттым. Үкіметтің кейбір мүшелерімен әңгімеден ұққанымы, оны бәрі бірдей ықылас қойып оқымаған секілді. Қызылордада өткен Ұлттық құрылтай отырысындағы сөзімді де толық түсінбегендеріңіз байқалады. Интернет үзақ мәтіндерді оқудан алыстатты. Оның үстіне мәтінді, кітаптар мен мақалаларды оқымай-ақ, мазмұнын тыңдай салатын мүмкіндік пайда болды. Бірақ бұл мемлекеттік қызметкерлерге жараспайтын әдет. Оқу керек. Әйтпесе, зейнет жасына жеткен кезде, ойлану қабілетінен айырылып қаласыздар. Бұл өте қауіпті. Сондықтан көп оқыңыздар.

Банктер, агрегаторлар мен маркетингтік салықтық әкімшілендірудің әрекет ету аясына толықтай еніп, салық агенттері міндетін атқаруға тиіс.

Мемлекеттік кірістер комитетіне толық цифрлық режимде жұмыс істейтін «фискальдық деректер фабрикасына» айналу міндеті жүктелді. Бүкіл мәселені шешудің жалғыз дұрыс жолы – осы.

2027 жылдың соңына дейін салық және кеден жүйесін басқарудың цифрлық тәсілін енгізу қажет. Бұл – стратегиялық маңызды бар міндет.

Сонымен қатар Ұлттық тауарлар каталогы мен Отандық тауар өндірушілері реестрін жедел іске қосып, тауарларды цифрлық таңбалау жүйесін кеңейткен жөн. Бірақ тауар таңбалауды жоспарланған өндіріске зиянын тигізбей жасау керек. Министрліктер қабылдаған жаңа ережелер мен шешімдер шетелдік және отандық компаниялардың қызметіне кері әсер етпеуге тиіс. Мұндай жайт еліміздегі инвестициялық климатты нашарлатады. Отандық және шетелдік компаниялар бұл мәселеге аландыраушылық білдіріп, маған хат жазып жатыр.

Фискальдық саясаттың тиімділігіне, ең алдымен, бюджетті ретке келтіріп, қаржы тәртібін қатаң сақтау арқылы қол жеткізуге болады.

Мемлекеттің тиімсіз шығындарын барынша қысқарту үшін қолданыстағы бюджет бағдарламаларын бастан-аяқ қайта қарау қажет. Біз бұл жайында бұған дейін айтқан болатынбыз, тағы қайталауға тура келіп тұр. Бұл – өте маңызды міндет. Мұны орындауды созбалаңға салмаңыздар. Бұл істе Қаржы және Экономика министрліктері қатандық пен табандылық, кәсібилік танытуы керек. Басымдықтардың қайсысы бірінші, қайсысы кейін екенін нақты белгілеп алу қажет.

Бюджет қаржысын игерудің қазіргі критерийінен бас тартып, мемлекеттік инвестицияның тиімділігін басқаруды күшейткеніміз дұрыс. Бұл – маңызды міндет. Жалпы, бюджетті асығыс игеру дұрыс емес. Мұны кім шығарып жүр? Жылдың соңында бюджетті игеру керек деген жарыс басталады. Басқаша айтсақ, бұл қаржыны оңды-солды шашу деген сөз. Жұмыс тәртібін қайта қараңыздар. Өйткені қазір заман басқа.

Үкімет пен әкімдер бюджеттің игерілмей қалуынан қауіптеніп, жобаларға қаржы бөлу тәжірибесін доғаратын кез келді. Ең сорақысы, мұндай шешімдер субъективті түрде қабылданып, қаржы таңдаулыларға ғана беріледі. Төктері, әркім өз білгенін жасағанды қою керек. Енді мұндайды мемлекет мүддесіне қасақана қарсы әрекет ету деп қарастырамыз.

Бюджет қаржысы азаматтарымызға нақты пайда әкелетін және ұлттық экономиканың дамуына септігін тигізетін жобаларға берілуіне тиіс.

Үкіметке биыл 1 мамырға дейін бюджет бағдарламаларына ревизия жүргізіп, мемлекет есебінен қаржыландырылатын жобаларды іріктеу механизмін жетілдіру тапсырылды. Бұл квазимемлекеттік

секторға да қатысты.

Мен Жолдауда бұл мәселе туралы айттым: бюджеттік шығындардың ашықтығын қамтамасыз ету үшін, яғни қаржының қайда, қалай және не үшін жұмсалып жатқаны айқын болуы үшін цифрлық теңгері белсенді пайдалану қажет.

Қазіргі таңда бұл тәсіл мемлекеттік са-тып алу жүйесінде, субсидиялау кезінде, сондай-ақ Ұлттық қордан ірі жобаларға қаражат бөлу барысында тиімді қолданылып жүр. Бұл құралды басқа да салаларға енгізіп, аясын кеңейту керек.

Тағы бір маңызды мәселе. Аймақтардағы бюджеттік жоспарлауды сапалы жүргізуге баса мән беру қажет. Өздеріңізге мәлім, соңғы жылдары аймақтардың кіріс қоры айтарлықтай артты, бірқатар салық пен төлем түрлері республикалық деңгейден аймаққа берілді. Соның салдарынан жеткілікті қаржы бөлмей, жергілікті бюджетке қосымша шығындарды артып қою жағдайлары жиілеп кетті. Мұндай тәжірибе бюджетаралық қатынастардың қисынына қайшы әрі қабылданып жатқан шешімдерге сенімді жоғалтады. Сондықтан жергілікті атқарушы органдарға берілетін қаржы ресурстары мен олардың міндеттемелері бір-бірімен мөлшерлес болуын ескеру өте маңызды. Егер біліктіңіз жетсе, мұны орындау аса қиын емес.

Қазақстан – бір орталықтан басқарылатын унитарлы, біртұтас ел. Сол себепті еліміздің әлеуетін нығайтуды, халқымыздың әл-ауқатын арттыруды басты мақсат етіп, ақыл-парасатпен, бір қолдың саласындай жұмылып жұмыс істеу қажет.

Жаңа Бюджет кодексіне бюджетаралық қатынастар нақтылық және барлық бюджет деңгейіндегі жауапкершілік тұрғысынан қайта қаралды. Енді осы нормалар өңірлерде іс жүзінде қалай жұмыс істейтінін байқап көру керек. Егер қолданыстағы құралдар тиімсіз екенін көрсетсе, оны түзету қажет. Түптің түбінде, бұл киелі кітап емес қой. Мұнда ешқандай күмән жоқ. Шешімді тез әрі батыл қабылдау қажет. Уақыттың талабы сондай.

Жаңа ережелер өңірлердің қаржылық дербестігіне тұсау болмауға тиіс. Ең бастысы, олардың кіріс көздерін ұлғайтуға деген ынта-жігеріне кері әсер етпеуі керек. Мұның маңызы зор. Егер өңірлердің кіріс базасын ұлғайтуға кедергі келтірсең, оның салдары қиынға соғады. Осыны да ойлаңыздар.

Үкімет аймақтардың қаржылық орнықтылығын нығайту шараларын қабылдауға міндетті. Бұл – стратегиялық сипаты бар мақсат. Басқарудың түрлі деңгейі арасындағы жауапкершілікке салғырт қарауға болмайды.

Менің тапсырмаммен былтыр 2030 жылға дейін аймақтарды дамытуға арналған тұжырымдама бекітілді. Басты мақсат – өңірлер арасындағы әлеуметтік-экономикалық теңсіздікті азайтып, халықтың әл-ауқатын арттыру.

Өткен жылғы даму қорытындысы туралы айтар болсақ, аймақтардың экономикасы тұрақты өсіп-өркендеп келеді. Бірақ шешімін таппаған мәселелер бар. Аймақтардың инфрақұрылымымен қамтылу деңгейі орташа есеппен алғанда – 64,1 пайыз. Бұл көрсеткіш әр өңірде әртүрлі, айтарлықтай алшақтық бар.

Қажетті инфрақұрылымның болмауы облыстардың дамуына және халықтың тұрмыс сапасына кері әсерін тигізіп отыр. Әсіресе, жаңадан құрылған Абай және Ұлытау облыстарында инфрақұрылым жеткіліксіз. Алматы облысында да ахуал маз емес. Бұл аймақтардың дамуына айрықша назар аудару қажет.

Аймақ басшылары экономиканы әртараптандыруға және азаматтардың табысын арттыруға баса мән беруге тиіс. Инфляцияны төмендету үшін тиімді шаралар қабылдап, сапалы инвестиция тартуы керек, шағын және орта бизнесті дамыту арқылы жаңа жұмыс орындарын ашуы қажет.

ҮШІНШІ. Цифрлық мемлекет құру мәселесіне айрықша көңіл бөлу керек. Бұл Қазақстанның болашағына тікелей әсер етеді.

Жаңа ғана бұл саланың еліміз үшін стратегиялық маңызы туралы айтып кеттім, баршаға түсінікті деп ойлаймын. Сондықтан жұмысқа селқос қарап, жайбарақат жүруге болмайды. Әйтпесе, қолдағы мүмкіндіктен айырылып қаламыз.

Цифрлық тәсілдер арқылы артық шығынды қысқартып, әкімшілік кедергілерді еңсере аламыз. Басқару ісіндегі тиімсіз шешімдерді барынша азайтуға болады.

(Жалғасы 3 бетте).

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Үкіметтің кеңейтілген отырысында сөйлеген сөзі

(Жалғасы, басы 1,2 беттерде).

Жасанды интеллектің толыққанды енгізу бүкіл цифрландыру саясатының өзегі болуға тиіс. Жасанды интеллектің негізделген аса маңызды цифрлық жобаларды жүзеге асыру мәселесін айрықша назарда ұстау керек. Үкімет мұндай жобаларды толық әрі уақтылы қаржыландыру үшін негізгі басымдықтарды нақты белгілеп алуы қажет.

Әйтпесе, ауқымды жоспардың бәрі қағаз жүзінде қалып қояды. Алдымызда айқын бағдар болмаса, қандай стратегиямен де мақсатқа жету оңай болмайды.

Сонымен қатар тағы бір кемшілік көзге анық көрінеді. Үкімет мүшелері мен әкімдер өздеріне сеніп тапсырылған салалар мен облыстардағы барлық олқылықты цифрландыруға «жаба салады». «Жаппай цифрландыру енгізілсе, Сіз көрсеткен олқылықтар мен кемшіліктер өздігінен жойылады» дейді. Бұл арада не айтуға болады? Адамдар өзін қорғаудың басын аралап алудың небір құйтырқы әдісін табады.

Тағы бір маңызды мәселе. Сапалы цифрлық даму үдерісін жеке сектормен тығыз байланыста қараған жөн. Үкімет бизнес саласына цифрлық тәсілдерді белсенді түрде енгізуге мүмкіндік беретін арнайы қолдау шараларын әзірлеуге тиіс.

Қазір мемлекет көрсететін қызметтерді цифрландыру, мемлекеттік базаларды өзара кіріктіру жұмысы жүріп жатыр. Бірақ мұның бәрі мәліметтерді басқару ісінің сапасын жақсартуға алмай отыр. Әзірге оң өзгерістер көрінбейді.

Бірыңғай стандарт енгізіп, мәліметтерді мемлекеттің стратегиялық ресурсы ретінде басқаруға көшу өте маңызды.

Үкіметке Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігімен, сондай-ақ Ұлттық банкпен бірлесіп жыл соңына дейін мемлекеттік мәліметтерді басқарудың біртұтас жүйесін құруды тапсырамын.

Соңғы кезде мемлекеттік цифрлық жүйелердің жұмысынан ақау шығып жүр. Бұл қазіргі IT-тәсілдердің технологиялық жағынан ескіргенін және басқару сапасының төмендігін көрсетеді. Мұндай олқылықтар мемлекеттің бизнес өкілдерімен және азаматтармен қарым-қатынасына кері әсерін тигізеді. Сондай-ақ тиімді цифрлық орта қалыптастыру жұмысын тежейді.

Цифрлық өзгерістің бәрі QazTech платформасының негізінде жасалуға тиіс. Бұл бұл мәселені біраз талқылады.

Үкіметке бірыңғай цифрлық платформаға көшуге тура келеді. Бұл – маңызды міндет. Бұған дейін ведомстволардың бәрі цифрландырумен ешқандай бақылаусыз, өз бетінше айналысып келді. Бұл техникалық проблемаларды көбейтіп қоймай, қазына қаржысын оңды-солды шашуға әкеп соқты.

Бас прокуратурада өткен жиында Үкімет мүшелері шашыраңқы жүйелердің басын біріктіруге қанша қаржы қажет екенін жария етті. Басын ашып айтпайын, мұндай ақша жұмсалыуы мүмкін емес. Ел аузында жүрген бір құрылысшы-шенеунік айтқандай, ақшасы болса, ғимаратты ақымақ та салады, ал осы міндетті қаржысыз шешуге шеберлік қажет. Ал шеберліктеріңді көрсетіңіздер. Үкімет бюджеттен қыруар қаражат шығындамай, тапсырманы орындаудың жоспарын ұсынуға тиіс. Проблеманы қолдан жасап, оны шешу үшін мемлекеттен ауқымды инвестиция бөлеміз. Бұлай болмайды.

Цифрлық трансформация кезеңінде, ең алдымен, жеке адамның мүддесіне нұқсан келуі мүмкін. Сондықтан дербес деректердің сенімді қорғалуын қамтамасыз етуге айрықша назар аудару керек. Дербес деректердің тарап кетуі, онлайн-алаңдық, жасанды интеллектің қылмыс құралы ретінде пайдалану – мұның бәрі біздің елде де, шетелде де қалыпты жағдайға айналды.

Біз Қаржылық мониторинг агенттігі мен басқа да құқық қорғау органдарын жұмылдырып, киберқылмыспен және алаяқтықпен күресу үшін нақты шаралар қабылдап жатырмыз. Ұлттық антифрод-орталығы 90 мың азаматты алаяқтардың арбауынан сақтап қалды.

Үкіметке тиісті мекемелермен бірге киберқауіпсіздікті қамтамасыз ету және азаматтардың деректерін қорғау мәселесін кешенді түрде мұқият саралап, қарауды тапсырамын. Бұдан бөлек, жақында Ұлттық құрылтайда атап өткенімдей, цифрлық дербес деректерді қорғау мәселесі конституциялық деңгейде бекітіліп, айқындалуы керек.

Әлеуметтік саланы цифрландыру мәселесі де өте маңызды. Былтыр республикалық бюджеттің 40 пайызға жуығы осы салаға бөлінді. Бірақ бұл қаражат қаншалықты тиімді жұмсалды деген орынды сұрақ туындайды. Сондықтан Үкімет үй шаруашылықтарының әлеуметтік цифрлық профорлин қалыптастыруға тиіс. Сонда

әлеуметтік көмек те шын мәнінде көмекке мұқтаж адамдарға беріледі.

Қаржылай төлемақыдан бастап, азық-түлік, дәрі-дәрмек, баспана немесе білім алуға берілетін вәучерлерге дейінгі қолдаудың барлық түрі банк және төлем инфрақұрылымымен тығыз байланысқан «Әлеуметтік әмиян» арқылы берілуі тиіс.

Үкімет әкімдіктермен бірге осы тәжірибені барлық жерде кеңінен қолдануы керек. Сондай-ақ бұл тәсілді жыл соңына дейін тездетіп іске қосуы қажет.

Менің байқауымша, Үкімет отандық Aitu мессенджеріне тиісті деңгейде көңіл бөлмей отыр. Тіпті оны мемлекеттік қызметкерлер де пайдаланбайды.

EGov AI деп аталатын әмбебап жасанды интеллект-көмекшісін (ассистентін) әзірлеу керек. Барлық азаматқа қолжетімді болатын осы жүйе біртіндеп Халыққа қызмет көрсету орталықтарының орнын басады.

Әлеуметтік қолдау шараларын басқаратын инфрақұрылымды, яғни Бірыңғай цифрлық әлеуметтік қорғау платформасын нақты айқындап алу қажет.

Білім саласында бірқатар жүйелік проблемалар бар екенін Ұлттық құрылтай отырысында айттым. Олар жекеменшік білім беру ұйымдарын қолдауға да, мемлекеттің мектептер мен жоғары оқу орындарын қаржыландыру тетіктеріне де қатысты.

Білім саласындағы «экономизация», яғни қаржыны текке шашпай, жүйелі жұмсау үдерісін жалғастыру жөн. Бұл ретте балабақшадан бастап университеттерге дейінгі барлық деңгейде мемлекеттік қаржыландырудың тиімділігін түбегейлі арттыруға баса мән беру қажет. Жаңа деректер анықталғаннан кейін бұл маңызды міндетке айналды.

Маман даярлау ісі экономиканың нақты секторларында жасанды интеллекті мен жаңа технологияларды игеру қарқынына ілесе алмай отыр. Оқу бағдарламалары мен стандарттары жаңарып үлгергенше, мамандықтар өзгеріп кетіп жатыр. Демек жай ғана IT-мамандардың санын көбейту және жалпы цифрлық дағдыларды үйрету жеткіліксіз.

Елімізге жасанды интеллектің кез келген салада қолдана білетін кәсіби мамандар қажет. Олар нақты жұмыс орындарындағы еңбек өнімділігін арттырады.

Осыған орай Үкіметке жетекші компаниялармен бірлесіп, мемлекет пен жеке серіктестік негізінде Ұлттық мамандықтар трансформациясы орталығын құруды тапсырамын. Ол орталықты мемлекеттік емес компаниялардың консорциумы басқарғаны дұрыс. Өйткені бизнес тезірек бейімделеді әрі нарық талаптарын жақсы біледі.

Өз кезегінде, Үкімет ережелерді айқындап, ашықтық пен сұранысты қамтамасыз етуге, тиімді шешімдерді жаппай таратуға көмектесе алады.

Денсаулық сақтау саласында жеке-жеке жұмыс істейтін 30-дан астам ақпараттық жүйе бар. Аталған жүйелерді бір-біріне толыққанды байланыстыруды бұған дейін қанша талап етсек те, сол күйі жасалмады. Бюджет қаржысын жымқырудың басты себептерінің бірі – осы.

Салалық министрлердің көз алдында бұрын-соңды болмаған ауқымдағы алаяқтық істер жасалғаны таңғалдырады. Оның үстіне бұл әлеуметтік салада орын алып жатыр. Бас прокуратура мен басқа да өкілетті органдар қылмыстың қашан жасалғанына, оны кімдердің жасырғанына қарамастан, істі егжей-тегжейлі тексеріп, ақиқатты анықтауға міндетті. Тергеу процесін өз бақылауында ұстаймын.

Үкіметке 1 желтоқсанға дейін Бірыңғай мемлекеттік медициналық ақпараттық жүйе құру жұмысын аяқтауды тапсырамын. Бұл барлық үдеріске бақылау жасап, басынан аяғына дейін қадағалап отыратын жүйе болуға тиіс.

Міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыру жүйесінің де барынша ашық болуын қамтамасыз ету керек. Әлеуметтік медициналық сақтандыру қорында жалған құжат толтырып, деректерді бұрмалайтын күтүрқы жолдар бар екені анықталды. Мен Ұлттық құрылтайдың отырысында осы мәселеге арнайы тоқталдым.

Тағы да айтамын. Бас прокуратура және тиісті құқық қорғау мекемелері барлық жымқыру әрекеттеріне қатысы бар адамдарды заң тұрғысынан жауапқа тартуы қажет.

Білім саласында да неше түрлі алаяқтық әрекеттер бар болып шықты. Заңды бұзған азаматтарды міндетті түрде жазаға тарту керек.

Үкіметке жыл соңына дейін Қордың жұмысын толық цифрландыруды тапсырамын. Сонда ғана жұмыс ашық жүргізіледі, ал қаржы тиімді жұмсалады.

Басқа маңызды мәселе. Электр қуаты тұрақты әрі жеткілікті көлемде өндірілмесе, жасанды интеллектің енгізу және жаппай

цифрландыруды жүзеге асыру мүмкін болмайтыны анық. Бұл мәселе жөнінде мен Ұлттық құрылтай отырысында пікірімді анық айтып кеттім.

Еліміз электр энергиясының ішкі тапшылығын жою үшін оны жыл сайын импорттауға мәжбүр. Былтыр 3,7 миллиард киловатт-сағат энергияны сырттан алдық. Қуат көздері мен электр желілерінің өбден ескіруі де бұл саладағы ахуалды ушықтырып тұр.

Өткен үш жылда «Тарифті инвестицияға айырбастау» бағдарламасы аясында энергетика саласына 1 триллион теңгеден астам қаржы салынды. Бұл қаражаттың негізгі бөлігі, яғни, 900 миллиард теңгеден астам қаржы жөндеу жұмыстарына жұмсалды.

Жаңа қуат көздерін іске қосуға 140 миллиард теңге ғана бөлінген. Бұл ұзақ уақыт бойы тұрақты энергожүйені қамтамасыз етуге жетпейтіні анық. Электр қуаты жеткіліксіз болса, еліміз ойдағыдай дами алмайды. Осы маңызды мәселені ескермей жоспар құру – еш қисынға келмейтін шаруа. Энергетика министрлігінің бұрынғы басшылары тек мұнаймен шұғылданған сияқты, электр қуаты өндірісі екінші қатарда назардан тыс қалды. Енді бұл олқылықты тез арада түзетуіміз қажет.

Қазіргі кезде Қазақстанда 123 миллиард киловатт-сағат электр энергиясы өндіріледі. Бұл еліміз үшін мүлдем жеткіліксіз.

Үкімет 2029 жылдың соңына дейін 13,3 гигаваттық жаңа қуат көздерін іске қосамыз деп жоспарлап отыр. Оның 5,9 гигабаты жаңартылатын қуат көздерінен алынбақ. Сондай-ақ Үкімет келесі жылы электр қуатына деген сұранысты толық өтеуді көздеп отыр. Тіпті, 1,3 миллиард киловатт-сағат қуатты артық өндіре аламыз деген болжам бар. Бірақ бұл мақсатқа жету үшін міндеттеменің бәрі уақтылы орындалып, жеткілікті қаражат бөлінуге тиіс.

Сонымен қатар бізде қуат көздерін іске қосу мерзімін қайта-қайта кейінге қалдыру әдетке айналды. Мысалы, Алматыдағы 2-ші және 3-ші жылу электр орталығын жаңғырту мерзімі бірнеше рет шегерілді. Жұмыс әлі күнге дейін жүргізіліп жатыр. Сондықтан Үкімет жоспарланған қуат көздерінің толық іске қосылуын қамтамасыз етуге тиіс. Бұдан былай соза беруге болмайды.

Менің ойымша, мәселе – нағыз энергетика мамандарының болмауында. Энергетика саласындағы мәселелермен «алып бара жатқан не бар дейсің?» деп, «азды-кем білімі бар, бірақ өзіне деген сенімі мол» кез келген адам айналысатын болды.

Мен Ұлттық құрылтай отырысында Үкіметке екі айдың ішінде «таза» көмір өндірісі бойынша Ұлттық жоба әзірлеуді тапсырдым. Осы бағытта Қытайдың тәжірибесін ерекше атап көрсетуге болады. Олар «таза көмірден» жалпы көлемі 55 гига-ватт болатын 85 энергетикалық блок салу жұмысын бастап кетті. Бұл – әлем бойынша көмірден алынатын энергия көздерінің 90 пайызы деген сөз.

Бір сөзбен, көршілес ел шын мәнінде тиімді, яғни энергетикалық қауіпсіздік және экономикалық өсім тұрғысынан пайдалы шешім қабылдап отыр. АҚШ та көмір игеру және оны пайдалану саясатына көшетін болды.

Жалпы, ұлттық электр желісінің сенімді жұмыс істеуіне баса назар аудару қажет. Үкіметке келесі жылдың соңына дейін Оңтүстіктегі электр желілерін дамыту жобаларын жүзеге асыру тапсырылады. Сондай-ақ Батыстағы қуат жүйесін еліміздің бірыңғай ұлттық энергия жүйесімен біріктіруге тиіс.

Заманауи цифрлық тәсілдерді енгізбесек, электр қуатын үнемдеу қиын, энергия жүйесінің үздіксіз жұмыс істеуі екіталай. Осы салада жасанды интеллект көмегімен онлайн-мониторинг жүргізуді жедел қолға алған жөн.

ТӨРТІНШІ мәселе. Біз толыққанды жаңа инвестициялық кезеңді бастауымыз керек. Бұл – стратегиялық маңызы бар міндет.

Жалпы, қазір елдегі инвестициялық ахуал жақсы деп айтуға болады. 2022 жылдан бері жинақталған тікелей инвестиция көлемі 84 миллиард доллардан асты. Негізгі капиталға салынған инвестиция шамамен 50 пайызға артты.

Бірақ былтыр елімізге тартылған тікелей инвестицияның көлемі өссе де, оның қарқыны әлі де баяу болып тұр.

Мемлекет жеке капитал рөлін өзіне алудан бас тартуы қажет. Жеке капитал тартуға қолайлы жағдай жасау үшін біраз еңбектену қажет. Ал қаржыны қазынадан алып, оны инвестиция деп көрсете салу әлдеқайда оңай. Ауырдың үстімен, жеңілдің астымен жүрмей, нарықтың экономика қағидаттарына бағыну қажет.

Бізге жаңа әрі сапалы инвестиция тартуға арналған біртұтас стратегия қажет. Бұл стратегияда, ең алдымен, жоғары технологиясы бар заманауи өндірістер ашуға басымдық

берілуі тиіс. Осы тұрғыдан алғанда, жеке бизнес айрықша рөл атқарады. Кәсіпкерлер экономикамызға сапалы инвестиция салу арқылы жұмыс орындарын ашады, жұрттың табысын арттыруға үлес қосады.

Біз «бәйтеректі» инвестициялық холдинг ретінде қайта құрдық. Мұндай қадамның нақты себебі болды. Холдинг нарықтық экономикаға серпін беруде, бірақ бұл қадам жеке бастамаларды шектемеуге тиіс.

«Самұрық-Қазына» қорына да дәл осындай талап қойылады. «Самұрық-Қазына» қоры және бірқатар ұлттық компания басшыларымен қатаң әңгіме болды. Компаниялардың құрылымын түбегейлі қайта қарап, жаңа заманға бейімдеу керек. Менің ойымша, қосшыдан басшы көп. Басшылық құрамы ел аятып жүргендей «Сол жағалаудың» адамдарына толып қалған. Олардың жұмысқа көміліп жатқан ештеңесі жоқ. Кейде не істерін білмей, әлеуметтік желілерде әркіммен пікір таластырып отырады. Бұл түбі жақсылыққа апармайды.

Инфляция деңгейі тұрақталып, төмендегеннен кейін нарық қағидаттарын күшейту керек болады. Даму институттары тиімді жұмыс жасау секторымен тиімді қарым-қатынас орнатуы қажет. Бұл қатынас бәсекелестікке емес, өзара серіктестікке негізделуі керек.

Елімізде инвесторлардың қызығушылығын арттыратын салалар көп. Осы салаларды дамыту үшін мемлекет пен бизнес арасында сындарлы ынтымақтастық болуға тиіс. Әсіресе, сирек кездесетін металдар, мұнай-газ химиясы, цифрлық инфрақұрылым, жаңартылатын энергия көздері, көлік және агроөндіріс салаларына баса мән берген жөн.

Мысалы, қазір технологиялар қарқынды дамып жатқан кезде аса қажетті материалдарға, яғни, сирек металдарға сұраныс күрт артып келеді. Қазақстанда мұндай жұмыстарды жүзеге асыруға Батыс елдері және басқа да дамыған мемлекеттердің инвесторлары зор қызығушылық танытып отыр. Бұл – Қазақстанның жаһандық бәсекедегі артықшылығы. Осы артықшылықты тиімді пайдалануымыз керек, оны ел игілігіне жарату қажет.

Бірақ ашығын айтуымыз керек, инвесторлармен жұмыстың қазіргі тәсілдері сапалы инвестиция тартуға кедергі келтіріп отыр. Қағазбастылық әлі көп, бір міндет бірнеше органға қатар жүктелген. Мен былтырғы Жолдауымда бұл мәселеге арнайы тоқталдым. Осындай тиімсіз жұмысты доғару қажет. Мекемелер арасында біртұтас әрі өзара келісілген байланыс жүйесін қалыптастыру керек.

Бір сөзбен, шешім қабылдау және үйлестіру жұмысы бір жерден жүзеге асырылуға тиіс. Шешім қабылдау үдерісін созуға болмайды, оны тездету керек. Инвестициялық штаб Роман Склярдың арқасында өз жұмысын жалпы тиімді атқарып отыр.

Көп нәрсе бірінші басшыға байланысты. Олар инвестициялық жобалардың тиімді жүзеге асырылуын қамтамасыз етуге тиіс. Жоба іске қосылғаннан кейін де инвесторға қолдау көрсете беру керек. Жұмыс барысына үнемі мониторинг жүргізіп, әкімшілік кедергілерге жол бермеу қажет.

Мен инвестициялар мәселесімен айналысатын арнайы көмекшіні тағайындадым. Шетелдік немесе отандық инвесторлардың сұрақтары болса, Мурат Нұртілеуге «Focal point» ретінде шағымдануға болады.

Ал халықаралық қаржы институттарымен Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің төрағасы – Президенттің кеңесшісі Әсет Ерғалиев байланыста болады.

Инвестициялық жобаларды жүзеге асыруға мүмкіндік беретін маңызды тәсілдің бірі – ұзақ мерзімге арналған офтейк-келісімшарттар жасау. Бірақ қазір елімізде мұндай келісімшарт жасаудың бірыңғай әрі түсінікті ережесі жоқ. Оның үстіне, мемлекеттік органдар селқостық танытуды. Соның салдарынан стратегиялық маңызды бар бірқатар инвестициялық жоба іске аспай жатыр.

Үкімет пен Бәсекелестікті қорғау және дамыту агенттігіне осы мәселені шешу үшін тиімді шаралар қабылдауды тапсырамын.

Мен Жолдауда арнайы экономикалық аймақтардың әлеуетін толық пайдалану қажеттігі туралы айттым. Қытайда және Вьетнамда мұндай аймақтар экономиканың қозғаушы күші саналады. Ал біздің елдегі арнайы экономикалық аймақтардың тиімділігі әлі күнге дейін төмен. Бұл мекемелер экономиканың құрылымын өзгертуге қауқарсыз.

Ширек қасырға жуық уақыттан бері арнайы экономикалық аймақтардың ішкі жалпы өнімге қосқан үлесі 1 пайыздан сәл ғана асады. Оның 0,3 пайызы – экспортқа, 0,9 пайызы шетел инвестициясына тиесілі.

Арнайы экономикалық аймақтардың қазіргі жұмыс тәсілі мүлде жарамсыз деуге болады. Олар инвестиция тартатын алаң болуға тиіс. Жаңа нормалар, құралдар, сервистік шешімдер сол жерде сынақтан өтіп, одан әрі кең таралуы қажет. Арнайы экономикалық аймақтардың қазіргі инфрақұрылымын дамытуға үш жыл ішінде бір триллион теңге аймақтардың жұмысқа ұсынылып отыр. Алдымен олардың даму моделін қайта құру керек деп санаймын. Онсыз мұндай ауқымды инвестиция жүйедегі қордаланған мәселелерді шеше алмайды.

Түптеп келгенде, егер нақты нәтижеге жетемін деген ниет болса, бұл мәселені Түркістан облысының бұрынғы әкімі Дархан Сатыбалды сияқты қолда бар қаржымен де шешуге болады. Астанада да жақсы тәжірибе бар.

Үкімет үш айдың ішінде арнайы экономикалық аймақтарды дамытудың жаңа үлгісін бекітуі керек.

Менің шетелге сапарларым және инвесторлармен кездесулерім барысында қол жеткізілген келісімдердің орындалуына баса мән беру қажет. Коммерциялық келісімдердің жалпы құны былтырдың өзінде шамамен 75 миллиард доллар болды. Жұмысты созбалаңға салу және қол қойылған келісімдерді орындамау деген мәселе болмауға тиіс. Бұл жұмысты орындауға Президент Әкімшілігі де жауапты.

Ашығын айту керек, бізде мынадай жағымсыз үрдіс пайда болды: жоғары басшылық деңгейіндегі келіссөздердің алдында өте белсенді жұмыс жүргізіледі, ал кейін тым-тырыс болып қалады.

Мекемелер арасындағы бітпейтін өзара келісу әрекетін доғару керек. Үкімет мейлінше дербес болуды сұрады, дербестік берілді, енді іс жүзінде оны дұрыс қолдануы керек. Қол қойылған әрбір құжат алдын ала сапалы түрде дайындалып, орындалу мерзімдері нақты айқындалуы қажет. Жұмыстың нәтижесі үшін бірінші басшыларға жеке жауапкершілік жүктеледі.

Мемлекет инвесторлар алдындағы міндеттемелерін толық орындауы керек. Елге сенім, іскерлік бедел осылай қалыптасады.

Үкімет Қазақстанның инвестициялық әлеуетін көтеруге, бәсекелік артықшылықтарын дамытуға баса мән бергені жөн.

Мемлекет пен жеке серіктестік – экономикаға инвестицияның келуін ынталандыратын маңызды құралдың бірі. Бұл тетікті оңтайлы пайдалана алсақ, инвестициялық тәуекелді мемлекет пен бизнес арасында тиімді бөлуге мүмкіндік туады.

Бірақ еліміздегі мемлекет пен жеке серіктестік әлеуеті дұрыс игерілмей отыр. Инфрақұрылымдық жобалардың көбі бұрынғыдай тікелей бюджет қаржысына тәуелді. Жеке капитал, банк секторы және халықаралық қаржы ұйымдары оған айтарлықтай атсалыспайды.

Бюджеттің мүмкіндігі шектеулі. Сондықтан мұндай тәсіл көптеген инвестициялық жобаларды жүзеге асыруға бөгет болып отыр. Әлбетте, кез келген қаржы құралы сияқты мемлекет пен жеке серіктестіктің де өз құны бар. Алайда, ол өзін-өзі ақтаса, Үкімет аталған механизмді белсенді қолданғаны жөн. Қажет болса, заңнамаға да тиісті өзгеріс енгізуге болады.

Жедел даму жолына түскен Алатау қаласы жаңа инвестициялық кезеңнің негізгі жобасы болуға тиіс. Бұл – Smart City қағидатына сәйкес барлық салаға озық инновациялар енгізу, жасанды интеллекті мен цифрлық технологияны қолдану деген сөз.

Онда капитал тарту үшін теңдесі жоқ жағдай жасалып, жаңа, батыл шешімдер қабылдауға мүмкіндік беретін үздік реттеу режимін қалыптастыру қажет.

Осы маңызды мәселе бойынша менің тапсырмаммен Конституциялық заң әзірленіп, Парламенттің қарауына ұсынылды.

Маған Ұлттық банк пен Қаржылық мониторинг агенттігі бұған қарсылық танытқаны туралы баяндалды. Бұл Конституциялық заң қабылдауға мүмкіндік бермейді. Алайда менің төрағалығыммен өткен жиында мұндай пікір айтылмаған еді. Ойларыңызды сол кезде неге айтып отырдыңыздар? Егер сіздерде қандайда бір қауіп не қарсылық болса, маған қағаз жүзінде ұсыныс беріңіздер. Жұмысты алға ілгерілету үшін тиісті тапсырма беремін. Бірақ менің ойымша, бұл шындыққа жанаспайтын бос әңгіме секілді. Мен жауапкершілік алудан қашпаймын, ал сіздер түрлі конференцияларда дилмәрсип, сөз сөйлеп жүре беріңіздер. Қазір қорқыныштан қалтырап отыратын емес, нақты жұмыс істейтін заман.

(Жалғасы 4 бетте).

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Үкіметтің кеңейтілген отырысында сөйлеген сөзі

(Жалғасы, басы 1,2,3 беттерде).

Бұл – еліміз үшін бірегей жоба. Сондықтан Үкімет оның басы артық бюрократиясыз, кідіріссіз әрі сапалы дамуын қамтамасыз етуі керек. Шэньчжэнь секілді қалаларды баршаңыз көрдіңіздер. Мен бұл қалаға 1988 жылы алғаш рет барған болатынымын. Ол кезде балықшылардың шағын ауылы еді. Қазір онда заманауи технологияның бәрі бар, 10 миллионнан аса адам тұрып жатыр. Қытай билігі желділдіктер беріп, тәуекелге бел буды. Дэн Сяопин «Батыл реформа жасаңыздар» деді. Бұл сөйлем қытай тілінде төрт иероглифтен ғана құралады.

Жаңа инвестициялық кезеңнің тиімді жүзеге асуы көбіне қаржы секторының белсенді атсалысуына байланысты. Бүгінде еліміздің қаржы нарығындағы жиынтық активтердің 84 пайызы банк саласына тиесілі. Дегенмен бизнеске берілетін қарыз үлесі төмен деңгейде қалып, 38 пайыз құрады. Ал екінші деңгейлі банктер былтыр «шыбық басын сындырмай», еш қиналмай 3 триллион теңгеге жуық табыс тапты.

Банктер экономиканың негізгі қаржыландыру көзі ретінде өзінің заңды рөліне оралуы үшін жағдай жасау қажет деген сөз талай рет айтылды. Бірақ сылтау таусылмайды.

Нәтижесінде банк жүйесіндегі алаяқтық әрекеттерге куә болдық. Ірі, жүйе құраушы банктер мемлекет тарапынан орасан зор көмек берілгеніне қарамастан, дағдарысқа ұшырап, тура мағынасында 1 долларға сатылды. Қазір банктердің өзіне тартатын қаржы ресурстарының құны жоғары деген әңгіме айтыла бастады. Олардың экономиканы қаржыландыруына осы кедергі келтіріп отыр-мыс. Демек экономиканы қолжетімді кредитпен қамтамасыз етудің жалғыз жолы – инфляцияны тұрақтандырып, деңгейін төмендету, содан кейін нарықтық мөлшерлемені азайту.

Тағы да қайталап айтамын: бұл ретте Үкімет пен Ұлттық банктің жүйелі, үйлесімді әрі кәсіби тұрғыда жұмыс істегені маңызды. Халықаралық валюта қорының кеңесіне құлақ асып, түрлі терминологияны оңды-соңды қолдануға аса көп ақылдың қажеті жоқ. Аздап ойланyp, тым болмаса көптеген түйткілді шешуге талап-танып көру, бұл – басқа мәселе.

Әлемде банктермен қатар сақтандыру және құнды қағаздар нарығы ұзақ мерзімді капиталдың көзі саналады. Отандық қаржы жүйесіндегі сақтандыру секторының үлесі мардымсыз – 5 пайыз ғана. Мұндай жағдайды місе тұтуға болмайды.

Әңгіме цифрлық технологияларды пайдалану арқылы сақтандыру өнімдерінің түрін көбейтіп, олардың қолжетімділігін арттыру жөнінде болып отыр.

Сақтандыру нарығын мемлекеттің, азаматтар мен бизнестің ықтимал тәуекелдерге ортақ жауапкершілік мәдениетін қалыптастыратын маңызды институт ретінде қарастыратын жөн. Мұндай тәсілге көшу үшін дамыған елдердің үлгісіне сай міндетті сақтандыру түрлерін көбейту қажет. Банктер мен сақтандыру компаниялары ұзақ мерзімді қор жинауды күшейтсе, бұл құнды қағаздар нарығының дамуына тың серпін береді.

Құнды қағаздардың дамыған нарығы – макроэкономикалық тұрақтылықтың маңызды көрсеткіші. Ал оның ауқымы инвесторлардың сенім деңгейі қандай екенін білдіреді.

Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігі мен Ұлттық банкке 1 қыркүйекке дейін сақтандыру және қор нарығын дамытудың 2030 жылға дейінгі бағдарламасын әзірлеуді тапсырамын. Оны тиімді іске асыру үшін сақтандыру және құнды қағаздар туралы жаңа заңдар қабылдау қажет деп санаймын.

БЕСІНШІ. Жаңа инвестициялар ең алдымен еліміздегі заманауи өнеркәсіптің негізін қалыптастыруға бағытталуы керек.

Бұл салада біраз жетістікке жеттік. Былтыр өңдеу өнеркәсібі тұрақты дамып, 6,4 пайызға өсті. Бірақ өңделген тауар экспорты 2,7 пайызға төмендеді. Бұған жалпы экспорттың 4,2 пайызға азайғаны да әсер етті. Өнеркәсіп тұтастайын басты кемшіліктері дәл осы тұста анық байқалды.

Бұл салада шикізат өндірушілердің үлесі әлі де басым. Бірақ бұл оларға кедергі жасауға болады деген сөз емес, керісінше, оларға көмегімізді әлдеқайда күшейтуіміз қажет. Сонымен қатар өңдеу өнеркәсібіне баспа назар аудару керек.

Өңдеу өнеркәсібіндегі өнімнің 40 пайыздан астамы металлургияға тиесілі. Ал металлургия секторында экспортқа шығарылатын тауардың жартысынан көбі – төмен деңгейде өңделген өнімдер. Соның салдарынан, шикізатты сыртқа шығарамыз да, одан жасалған дайын өнімді басқа елдерден сатып аламыз. Парадокс. Мұндай

тәжірибені доғару керек.

Шикізат экспорттағаннан гөрі, одан дайын өнім өндіріп, сыртқа шығару әлдеқайда пайдалы. Әрине, бұл оңай міндет емес. Бірақ үлгілі кәсіпорындар бар, мысалы, «Qargmet». Қанша қиындыққа тап болса да, ондағы өндірістік және әлеуметтік процестерде оң өзгерістер орын алып жатыр.

Бұл мәселеде «артық қыламы деп, тыртық қылуға да» болмайды. Өңдеу саласын дамытамыз деп, шикізат өндіру ісіне зиян келтірмеу жағын ойлау керек. Үкіметтің саясаты ақылға қонымды, байыпты болуға тиіс.

Еліміздің импортқа тәуелділігі туралы айтқанда мұнай саласындағы күрделі ахуалға тоқталмай кетуге болмайды. Қазақстанда жылына шамамен 100 миллион тонна мұнай өндіріледі, бірақ елімізде соның тек 18 миллион тоннасы ғана қайта өңделеді. Соның салдарынан біз мұнай өндіруші ел болсақта, жыл өткен сайын дизель отыны бойынша тапшылық пайда болып жатыр, авиациялық керосин бойынша да импортқа тәуелді болып отырмыз.

Сондықтан отынға деген сұраныстың жоғары екенін ескере отырып, елімізде жұмыс істеп тұрған мұнай өңдеу зауыттарына жаңғырту керек. Бұл жұмысты жедел орындау қажет. Аталған қадам бір жылда өңделетін мұнай көлемін 9 миллион тоннаға арттыруға мүмкіндік береді (18,4 миллион тоннадан 27,4 миллион тоннаға дейін). Бұл – министрліктің мәліметі.

Үкімет жаңа мұнай өңдеу зауытының құрылысына қатысты байыпты шешім қабылдауы қажет. Ең алдымен, мұнай өңдеу зауытына шикізат қайдан жеткізілетінін, қандай өнімді және қанша көлемде өндіретінін дұрыс есептеу керек. Бұл жобаны іске асыруға (егер жүзеге асса) жеке инвестор тарту керек болады. Бүгінде мұндай ірі жобаны тек мемлекет қаржысына салу өте тиімсіз. Жаңа мұнай өңдеу зауытының құрылысы жөнінде әлі де ойлану қажет. Меніңше, жобаның құнын мұқият есептеген абзал.

Қажетті жағдай болса да, осы кезге дейін елімізде мұнай-газ химиясы өз алдына жеке сала болып қалыптасқан жоқ.

Менің тапсырмаммен полиэтилен, бутадиен, карбамид және басқа да өнімдер шығарып, осы саланы жаңа деңгейге көтеретін бірқатар жоба іске қосылды. Үкімет бұл жобаларды уақтылы аяқтауға тиіс. Осындай мұнай-газ химиясы саласындағы ірі жобаларды іске асыру арқылы еліміздің негізгі химия өнімдеріне (полиэтилен, полипропилен) деген сұранысын өтейміз.

Әзімізде шығарылатын полимерді барынша өңдеу ісі жолға қойылмаған. Бұл материалдан автобөлшектер, тамшылап суаруға қажетті құралдар, медициналық жабдықтар, ыдыс-аяқ және басқа да көптеген өнім шығаруға болады. Осы орайда шағын және орта бизнесті қолдау көрсету керек. Соның ішінде лизингпен құрал-жабдық, жеңілдікпен несие беру қажет. Бұл қадам азық-түліктен өзге өнімдердің бағасын төмендетуге зор мүмкіндік береді.

Мұнай-газ химиясы және басқа да негізгі салалардағы өңдеу өнеркәсібін дамыту үшін ресурстар қорын толықтыру өте маңызды.

Қазір Үкімет тікелей мемлекеттік инвестицияға үміт артып отыр. Алдағы үш жылда бюджеттен геологиялық барлау жұмыстарына 500 миллион долларға жуық қаржы бөлу жоспарланған. Бұл өткен отыз жылда жұмсалған қаражатпен тең. Бұл, әрине, дұрыс, бірақ бәрібір жеткіліксіз.

Геология саласын дамытуға жеке капитал тарту Үкіметтің аса маңызды міндеті болып қала береді. Онсыз геологиялық барлау жұмыстары әрдайым қазынадан бөлінетін қаржыға тәуелді бюджеттік жоба болып қалуы мүмкін.

Шикізатты терең өңдеу – ауыл шаруашылығына да қатысты өте өзекті мәселе. Агроөнеркәсіп кешенін қолдау шаралары қордаланған мәселелерді шешу үшін емес, тек осы саладағы жалпы өнімді арттыру үшін қабылданып жатыр деуге болады. Соның салдарынан әлі күнге дейін азық-түлік импорттына тәуелді болып отырмыз, баға да өсуде.

Атқарушы билік бұған тосқауыл қою үшін негізінен әкімшілік шараларға жүгінеді. Үкімет осыған дейін әлеуметтік маңызы бар азық-түлік бағасын тікелей реттеуден бас тартатыны туралы айтты. Соған қарамастан, мұндай тауарлар саны 19-дан 31-ге дейін көбейді. Үкімет бұл шешімді уақытша шара деп түсіндірді. Бірақ уақытша деп басталған шара әдеттегідей тұрақты сипатқа ие болып кетпейді керек.

Ауыл шаруашылығы өнімдерінің экспортына да нарыққа қайшы шектеулер қойылған. Шешімді қабылдап алдында оның салдары қандай болатынын ешкім

ойламайды. Не себепті бұлай жасалып жатқанын түсіну қиын емес. Себебі нарықты дамытқаннан гөрі оған шектеу қою – әлдеқайда оңай. Мұндай әрекетті тоқтату керек.

Үкімет бизнес қауымдастығымен бірлесіп отырып, тамақ өнеркәсібін дамытуға қатысты жүйелі шаралар қабылдауға тиіс.

Елімізде мал шаруашылығын дамытуға мол мүмкіндік бар. Бұл айқын нәрсесі. Бірақ біз осы әлеуетімізді дұрыс пайдаланбай отырмыз. Мал шаруашылығының даму стратегиясы да, қарқыны да мардымсыз, түсініксіз, кешенді жүйе жоқ. Бұл салада шешімін таппай тұрған мәселе көп. Өнімдердің басым бөлігі жеке қосалқы шаруашылықтарда және шаруа қожалықтарында өндіріледі. Еттің 60 пайызы, сүттің 80 пайызы – солардың еншісінде. Бұл жағдай өнімділікті арттыруға кедергі болып отыр.

Елімізде жем-шөп қорын даярлаудан бастап, өнімді өңдеу, жеткізу, сату үдерісі біртұтас жүйе ретінде жолға қойылмаған. Басқаша айтсақ, осының бәрін басқарудың бірыңғай жүйесі жоқ. Өкінішке қарай, 2026 жылы осындай мәселелер туралы айтуға мәжбүр болып отырмыз.

Биыл Мал шаруашылығын дамыту жоспары жасалды. Бұл құжат осы саладағы олқылықтарды жойып, оның дамуына жол ашуға тиіс. Енді ақыры не болатынын көреміз. Мен Жолдауымда және «Turkistan» газетіне берген сұхбатымда шағын шаруашылықтарды кооперацияға біріктіру қажеттігін айттым. Бұл жерде шетелдік тәжірибені үлгі ретінде алуға болады. Мысалы, Нидерландтың жүйесін алсақ, онда шаруалар кооперациясының нақты әрі бірізді жүйесі бар. Соның арқасында олар құны 130 миллиард доллар болатын ауыл шаруашылығы өнімдерін экспорттап отыр.

Шаруаларды жаңа үлгідегі кооператив құруға ынталандыру керек. Ол үшін Үкімет батыл шаралар қабылдауға тиіс. 1 қыркүйекке дейін Ауыл шаруашылығы кооперациясы туралы жаңа заң дайындауы қажет.

Шаруаларды мемлекеттік қолдау жүйесі барынша ашық болуы керек. Қазір бұл жүйенің күмәнді, көлеңкелі тұстары көп. Үкімет жыл соңына дейін ақпараттық жүйелерді кіріктіру жұмысын аяқтауға тиіс. Бұл қадам субсидиялау үдерісін цифрландырып, шаруалардың міндеттемелерін бақылауға алуға мүмкіндік береді.

Мал шаруашылығын тұрақты дамыту үшін ветеринарлық қауіпсіздік жүйесі сапалы болуға тиіс. Ашығын айтқанда, Қазақстанда бұл сала кенжелеп тұр. Еліміздегі 168 зертхананың жиырма жетісі ғана халықаралық стандартқа сай келеді. Мал дәрігерлерінің жұмысы толық бақылауға алынбаған. Соңғы үш жылда малға екпе салдық деп 30 мың жалған құжат жасалды.

Бұл саланы біржола тәртіпке келтіру қажет. Үкімет ветеринария саласын дамытудың кешенді бағдарламасын үш айдың ішінде қабылдауға тиіс.

Құзырлы мекемелер биыл кейбір аймақта алдымен су тасқыны, содан соң құрғақшылық болатынын айтуда. Үкімет құрғақтың өзінде нақты іс-қимыл жоспарын әзірлеп қоюы керек.

Тағы да айтарым, табиғи апаттарды болжау үшін цифрлық тәсілдерді пайдаланбасақ, жұмыстың бәрі босқа кетеді. Бізде қажетті технологияның бәрін пайдалануға мүмкіндік бар. Тек соның барлығы қаншалықты жауапты әрі жүйелі түрде қолданылады деген сұрақ туады. Мәселе – сонда.

Егіс алқаптары мен инфрақұрылымды қорғауға қажетті шаралар алдын ала қабылдануы қажет. Әр жолы мәселе пайда болған кезде ғана жандаласпай, қиындықтың алдын алған жөн. Бұрынғы қателіктерге жол бермеу керек. Көктем де келіп қалды. Үкімет әкімдіктермен бірге су тасқынына қарсы шараларды сапалы жүзеге асыруға тиіс.

АЛТЫНШЫ. Цифрлық технологиялар мен жасанды интеллектіні кеңінен қолдану кәсіпкерлікті қарқынды дамытуға зор мүмкіндік береді.

Жалпы ішкі өнімінің 40 пайызы, негізгі капиталға салынған инвестицияның 70 пайызы жуығы шағын және орта бизнес саласына тиесілі. Бұл – кейінгі жылдары жүргізілген жүйелі жұмыстың нәтижесі. Дегенмен қазір табысқа риза болып отыратын заман емес. Елімізде азаматтардың бизнеспен жаппай айналысуына мән беріліп, оған барынша жағдай жасалып жатыр. Бірақ мұндай шара бүгінгі таңда азық етеді. Үкімет кәсіпкерлікті дамыту ісінде енді, ең алдымен, сапаға айрықша көңіл бөлуі керек.

Мемлекеттік көмекті бизнестің технологиялық деңгейіне және санатына қарай саралап беру қажет. Шағын бизнесті

қолдау шаралары нақты әрі тиімді болуға тиіс. Кәсіпкерлерді «күнкеріс режимінен» шығып, тұрақты даму жолына түсуге ынталандыру маңызды.

Шикізаттық емес сектордағы даму әлеуеті жоғары орта бизнесті қолдау шаралары дайын өнім сататын нарық ауқымын кеңейтуге ықпал етуі қажет.

Үкімет «Атамекен» кәсіпкерлер палатасымен бірлесіп, шағын және орта бизнесті қолдау саясатын түбегейлі өзгерту туралы ұсыныс әзірлеуі керек. Ұсыныстар 1 сәуірге дейін енгізілуі тиіс.

Әрбір кәсіпкер смартфон арқылы тікелей қолдана алатын біртұтас цифрлық эжокуйе жасалуы қажет. Қазіргі реттеу шаралары кәсіпкерлерге әкімшілік кедергі туғызды, материалдық шығын келтіреді. Осы кедергілер мен шығындарды азайту үшін кезінде шағын және орта бизнес нысандарын тексеруге мораторий жарияланды. Бірақ мораторий мерзімі аяқталған сәтте бәрі қайтадан бұрынғы қалпына түсті. Мысалы, 2020 жылы 70 мың тексеру жасалса, былтыр бұл көрсеткіш 92 мыңға дейін артқан. Тіпті, оның 85 пайызы жоспардан тыс жүргізілген. Шаш ал десе, бас алатын мұндай әрекетті доғару керек. Мұндай тексерулердің орнына медициналық қорды немесе жекеменшік мектептерді, әлеуметтік жеңілдіктер беру жүйесін тексеру керек еді.

Реттеушілік реформаның жаңа кезеңіндегі басты міндет – блокчейн мен жасанды интеллектіні пайдалану арқылы цифрлық модельге толық өту.

Бұл ретте «Реттеуші сары парақтар» (Regulatory Yellow Pages) қағидаты басшылыққа алынуға тиіс. Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі аталған жұмысты жыл соңына дейін аяқтауы қажет.

Енді «Экономиканы ырықтандыру шаралары туралы» Жарлықты орындау мәселесіне арнайы тоқталғым келеді. Бұл жұмыс іс жүзінде емес, қағаз жүзінде ғана орындалып жатыр деуге болады. Құзырлы органдар құжатта көрсетілген тапсырмаларға атүсті қарайды. Бизнес жүргізуге қолайлы жағдай жасауды емес, құр есеп беруді ойлайды. Соның салдарынан Жарлықта айқындалған басты міндеттер толығымен орындалған жоқ.

Мысал ретінде мемлекеттік активтерді жекешелендіру үдерісін алып қарайық. Үкімет жеке меншікке өтуге тиіс 473 кәсіпорынның тізімін былтыр қазан айында бекітті. Бірақ активтерді саудаға шығармақ түгілі оны сатуға дайындық шараларының өзі әлі басталған жоқ. «Мемлекеттік мүлік туралы» жаңа заң да қабылданбады. «Қандай кедергі пайда болды? Мемлекеттік органдар нәліктен өз активтерін айырылғысы келмейді?» деген сұрақтар болуы мүмкін. Нақты себептер бар шығар, бірақ олар туралы бей-хабармын. Шыны айтқанда, маған тиісті мағлұмат немесе ақпарат түскен жоқ.

Себебі бұл активтер мемлекет бюджеті есебінен қамтамасыз етіледі, яғни, оған қазынадан қомақты қаражат жұмсалып жатыр. Бұл жағдай жеке кәсіпкерліктің дамуына кедергі келтіріп, бәсекелестікті тежейтінін ұмытпауымыз қажет.

Үкімет Жарлықты орындауға қатысты ұстанымдарды бір айдың ішінде қайта қарауға тиіс. Басты мақсат – бизнесті шын мәнінде қолайлы жағдай жасайтын нақты шаралар қабылдау.

ЖЕТІНШІ. Жаңа экономикалық үлгіге көшу барысында көлік логистикасын дамытуға жете мән беру қажет. Бұл – аса маңызды стратегиялық міндет.

Қазақстанның Еуразия құрлығындағы бірегей орнын тиімді пайдаланбасақ, бұл халқымыз кешірімейтін стратегиялық олқылық болуы мүмкін. Сондықтан бұл міндеттің мән-мағынасы ерекше.

Көлік-тасымал саласы өнеркәсіп және инвестиция саясатымен бірге біртұтас жүйе ретінде қаралуы керек. Осы кезге дейін инфрақұрылымдық рөл басым болған транзит саласы енді экономикалық сипатқа ие болады. Жаһандық бәсеке күшейіп тұрған қазіргі заманда, бұл – өте маңызды қадам.

Қазір еліміздегі тауардың 60 пайызы теміржолмен тасымалданады. Сондықтан теміржол желілерін барынша дамыту – айрықша маңызды міндет. Бүгінде бірқатар ірі инфрақұрылым жобасының құрылысы аяқталды. Теміржол арқылы жүк тасымалдау мүмкіндігі едәуір жақсарып, теміржолдың жалпы жағдайы тұрақталды. Десек те, еліміздің теміржол транзиті саласындағы әлеуетін толығымен пайдалануымыз қажет. Алайда бұл маңызды мәселе бойынша анық, айқын стратегия әлі жоқ сияқты. Тозығы жеткен теміржол инфрақұрылымы әлі де көп. Кейбір жерлердегі ахуал тіпті күрделі деуге болады.

Биыл «Мойынты – Қызылжар», «Дарбаза – Мақтаарал» бағытындағы жаңа теміржол желілерін іске қосу керек. Сондай-ақ «Алтынкөл – Жетіген» және «Бейнеу – Маңғыстау» теміржолын жаңғырту жұмыстарын аяқтау қажет. «Бақты – Аягөз» желісін уақтылы пайдалануға беру керек. Аталған мәселелер туралы жиі айтатын болдық, енді нақты нәтижеге куә болайық. Жұмыстың қарқынын бәсеңдетуге болмайды.

Үкімет биыл транзиттік тасымал көлемін шамамен 65 пайызға, яғни 55 миллион тоннаға дейін көбейтеміз деген ауқымды міндет қойып отыр. Ал «Қазақстан темір жолы» компаниясының басшысы өз ақпаратында бұл жоспарға күмән келтіріп отыр.

Мәселе – бізде емес, іргелес мемлекеттердің жоспарлары мен мүмкіндіктерінде. Бұл мәселені енді анықтау қажет. Осыған орай, «Самұрық-Қазына» қоры мен «Қазақстан темір жолы» компаниясы қажетті шараның бәрін қабылдауға тиіс. Соның ішінде цифрлық жаңғырту, яғни трансформация жұмыстарын аяқтау қажет.

Жүк тасымалдаушылардың бәрине ашық және бірдей қолдау көрсетілуі тиіс. Ол үшін ұлттық оператордың жүк вагондарын беру жұмысын толық цифрландырып, ретке келтіру керек.

Теміржол саласындағы тариф саясатын реформалау – кезек күттірмейтін міндет. 1 қыркүйекке дейін жаңа тариф саясатының түжырымдамасына қатысты түпкілікті шешім қабылдануға тиіс. Тариф саясаты, бұл – аса маңызды тақырып, көлік стратегиямыздың өзегі саналатын мәселе.

Үкімет теміржолмен қатар автокөлік тасымалын дамытуға қатысты ірі жобаларды да жүзеге асыру барысын қатаң бақылауға алуы қажет. Мен «Қарағанды – Жезқазған», «Орталық – Батыс», «Ақтөбе – Ұлғайсын» бағытындағы жолдың және Қызылорда, Сарыағаш, Рудный қалаларының сыртындағы айналма жолдың құрылысы туралы айтып отырмын.

Автокөлік тасымалын дамыту туралы айтқанда, ең алдымен, жолдың сапасы мен қауіпсіздігіне қатысты мәселелер шешімін табуға тиіс. Жаңа жылға дейін жасанды интеллектіні пайдалана отырып автокөлік қозғалысын реттейтін цифрлық платформаны іске қосу керек.

Біз жүк және жолаушылар транзитін барынша тиімді ету үшін шекарадағы өткізу бекеттерін жаппай жаңғырту бастадық. Былтыр 9 бекет іске қосылды. Келесі жылдың соңына дейін тағы 33 бекет толық жаңғыртылады. Бірақ бекеттердің сапасына да қарауымыз керек.

Цифрлық тәсілдер және жасанды интеллектінің көмегімен кедендік рәсімдерді оңтайландыру керек. Бірақ бақылау да өлсіреп кетпеуге тиіс. Еліміздің және көрші мемлекеттердің ақпараттық жүйелерін өзара байланыстыру керек.

Мен Жолдауымда жүк тасымалын басқаратын «Smart Cargo» цифрлық платформасын, сондай-ақ кеден рәсімдерін жасайтын «Keden» жүйесін енгізуді тапсырдым. Қазір осы жүйелер пилоттық режимде жұмыс істеп тұр.

Барлық мекеменің ақпараттық жүйесін өзара кіріктіріп, бұл платформалардың толық іске қосылуын тездету керек. Осылайша, бірқұтас интеллектуалды көлік эжокуйесі қалыптасады.

Қорыта келе тағы да айтып өткім келеді: алдымызда ауқымды, маңызды міндеттер тұр. Біз әрдайым бір қадам алда жүруіміз керек. Ойланyp-толғанып отыратын уақыт жоқ. Батыл, тиімді шешім қабылдап, оны жедел жүзеге асыру қажет. Шыны айтқанда, бүгінгі қаралып жатқан мәселелер – белгілі, олар Жолдауымда да, Ұлттық құрылтайда да көтерілді.

Үкімет мүшелері, иә, айналамызда жүрген «саралшылар» ел экономикасының алдында тұрған түйткілдерді шешу жолын тез арада ұсынады деп күтудің қажеті жоқ деген сияқты пайымдаулар бар екенін біз жақсы білеміз.

Біз бәсекеге қабілетті ел болуымыз керек. Бәсекеге қабілетті болсақ, болашағымыз да жарқын болады. Негізгі басымдықтарымыз өзгермейді. Азаматтардың табысын арттырып, тұрмыс сапасын жақсарту басты міндет болып қала бермек.

Үкімет, орталық және жергілікті атқарушы органдар өз жауапкершілігін толық сезініп жұмыс істеуге тиіс. Үкіметтің бірінші кезектегі міндеті – батыл, күмәнсіз шешімдер қабылдау үрдісін жаңғырту.

Ел игілігі және азаматтардың мүддесі үшін еңбек ету қажет. Әрбір тапсырма уақтылы әрі сапалы орындалуы керек. Ең бастысы, елге пайдасы тиетін нақты нәтиже болуға тиіс.

АУДАН ТЫНЫСЫ – ПУЛЬС РАЙОНА

Надежная основа для процветания

Мы ознакомились с опубликованным на страницах газет проектом Конституции Республики Казахстан. Особого внимания заслуживают слова Главы государства о «Таза Қазақстан». Как своевременно и справедливо отмечено в статье 34, что граждане Республики обязаны сохранять природу, бережно относиться к природным богатствам.

С начала весны юные эоактивисты школы-гимназии г. Макинск проявляют заинтересованность в вопросе экологической культуры и по просьбе ветеранов труда поселка Степгеология принимают активное участие в мероприятиях акции «Таза Қазақстан». Они в сопровождении школьных учителей занимаются уборкой мусора, бытовых и твердых отходов, поврежденных больных деревьев от террито-

рии оборудованной зоны отдыха, благоустройством скверов, улиц, ухаживают за деревьями. Совместным кропотливым трудом любители природы и школьная молодежь стремятся соблюдать в основном саду и на улицах поселка чистоту и порядок. Поблизости, на красивом лесном массиве, оборудован городской парк. Для макинцев создаются благоприятные условия для активного, культурного отдыха на природе.

Ветераны педагогического труда единодушно одобряют проект новой Конституции и уверены в том, что обновленный Основной Закон станет надежной основой для дальнейшего развития и процветания страны.

Т. ЖУСУПБЕКОВ, ветеран педагогического труда.

Общее решение о будущем страны

Проект новой Конституции уже полным ходом обсуждается в стране. Вопрос важный не только с политической точки зрения, Основной Закон страны – наша с вами повседневная жизнь. Наше сегодня и завтра. Документ включает Преамбулу, 11 разделов и 95 статей. Хотя преамбула и не является объемной, ее вполне можно назвать философией Конституции. Именно она отражает ее основную идею и смысловое ядро. В преамбуле обозначен широкий круг вопросов, стоящих перед страной. Прежде всего, в ней закреплена цель защиты прав человека. Сейчас каждый гражданин может высказать своё мнение и внести предложения, судьба новой Конституции решится на общенациональном референдуме – в ней будет засчитан голос каждого казахстанца. Работа Конституционной комиссии при этом продолжится.

Предлагаемые изменения проходят всесторонний анализ с точки зрения их влияния на развитие сельских территорий, аграрного сектора, системы местного са-

моуправления и социальной политики. В новой редакции Конституции человек четко закреплён как высшая ценность государства. Особое внимание уделено институту семьи, развитию человеческого капитала, образования, науки и инноваций как ключевым факторам долгосрочного развития страны.

Для меня особенно важным оказалось, как проект закрепляет статус государственного языка. В нём ясно указано, что государственным языком является казахский. Это отражает историческую основу страны, её национальную идентичность и независимость – одну из ключевых ценностей государства.

Новая Конституция – это не просто юридический документ. Это общее соглашение о будущем страны, её развитие и ценности. Поэтому мнение каждого гражданина важно: ведь, в конечном счёте, решение принимает народ.

К. МЕНДЫБАЕВА, депутат Акмолинского областного маслихата, директор ТОО «ХПП Арна».

Робототехника чемпионатында жерлестеріміз топ жарды

7-8 ақпан еліміздің басты шаһарында – Астанда – «ASTANA TECH CUP» республикалық робототехника чемпионаты өз мәресіне жетті. 730-дан аса команда, 2 500-ден аса қатысушыны біріктірген «Astana Tech Cup» республикалық чемпионатқа еліміздің барлық өңірінен үміткерлер келіп, түрлі санат бойынша бақ сынап, өз өнерлерін көрсетті. Екі күнге созылған ауқымды технологиялық жарыс үшінші жыл қатарынан ұйымдастырылып отыр. Чемпионатты «AZ GROUP» білім беру компаниясы, Астана қаласы әкімдігінің «Астана дарыны» орталығы және Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университетімен бірлесіп өткізді. Осынау байрақты додаға Макинск қаласындағы Балуан Шолақ атындағы мектеп-лицейінің «Robo Baluan» командасы қатысып үлкен жетістікпен оралды. Lego Line Followers санаты бойынша 1-4 сыныптар арасынан Абдурахман Бегзан әділ қазылардың арнайы жүлдесімен марапатталып Түркия елінде өтетін халықаралық жарысқа жолдама ұтып алды. Football Lego санаты бойынша 5-8 сыныптар арасынан Нұрислам Алимбаев мен Расул Зандыбай әділ қазылардың арнайы жүлдесімен марапатталып Түркия елінде өтетін халықаралық жарысқа жолдама ұтып алды. Да-

рынды балалардың жетекшісі – Балуан Шолақ атындағы мектеп-лицейінің информатика пәнінің мұғалімі Байсұлтанбек Бегзан. «ASTANA TECH CUP» робототехника чемпионатына қатысушылар:

“Lego Line Followers” санаты
1-4 сынып Бегзан Абдурахман
5-8 сынып Қадыр Амир, Байзуллоев Жасар.

“Lego Sumo” санаты
5-8 сынып Қымбат Санжар,
Шайтекей Ислам

“Football Lego League” санаты
5-8 сынып Алимбаев

Нұрислам, Зандыбай Расул
Жеңісті күндер көп болсын!

***

Сондай-ақ, ауданымыздың жас буын арасындағы робототехника саласындағы тағы да бір жетістікпен бөлісеміз! Халықаралық «Fibonacci Robot olympiad» Республикалық деңгейде Lego Line Followers санаты бойынша 1-4 сыныптар арасында Макинск қаласындағы мектеп-лицейінің 4 «А» сынып оқушысы Айсултан Кәдірбай 3-орынға ие болды. Түркия елінде өтетін халықаралық жарысқа жолдама алды. Жетекшісі – Макинск қаласындағы мектеп-лицейінің информатика пәні мұғалімі Алпамыс Базарбекұлы Жалғас.

Өзіміздің ақпарат.

Ұлағатты ұстаз – мәңгі есімізде

Ұстаз – ұлағатты есім, қастерлі ұғым, киелі тұлға барлық мамандық иесін тәрбиелейтін, оқытып үйрететін абзал жан. Ыбырай Алтынсариннің «Мен үшін жақсы мұғалім-мектептің жүрегі» деген сөзі ұстаз мәртебесінің жоғары екенін аңғартады. Міне осындай ұстазымыз, әріптесіміз, ел ағасы болған, күні кеше ғана зейнетке шыққан ұлағатты ұстазымыз Жандаулет ағай өмірден озды.

«Ұстаздық еткен жалықпас, үйретуден балаға» дегендей, Жандаулет әріптесіміз талай шәкірттің қаламын қатайтқан ұлағатты ұстаз болғаны баршамызға мәлім. Білім саласында талай еңбек етіп, тер төгіп, құрметті еңбек демалысына шыққан жан. Сүйікті жары Нағима апамыз екеуі бір шаңырақта отасып, 12 бала тәрбиелеп өсірді. Ұлдарын ұяға, қыздарын қияға қондырып үлгілі жанұя болды. Алғаш №1 қазақ орта мектебіміздің ашылуына атсалысқан бірдей-бір ұстаз еді. Сол кездегі қазақ сыныптарының ашылуына ерекше үлесін қосқан тұлға болды.

Ұстазымыздың жарқын бейнесі, ақ жүрегі біз үшін мәңгі үлгі. Артында қалған ұрпақтарына ұжым атынан қайғыра көңіл айтамыз.

Ұстазымыздың рухы шаттансын!

Балуан Шолақ атындағы мектеп-лицейінің ұжымы.

Лыжный забег – яркий символ единства, поддержки и гордости

В минувшую пятницу на лыжной базе г. Макинск состоялся лыжный забег, приуроченный к участию спортсменов Акмолинской области в XXV зимних Олимпийских играх, которые проходят с 6 по 22 февраля 2026 года в городах Милан и Кортина-д'Ампеццо Италии.

Участниками забега стали воспитанники детско-юношеской спортивной школы, учителя физической культуры, любители и ветераны лыжного спорта Буландынского района. Лыжников поздравил руководитель районного отдела культуры, развития языков и спорта Серик Шортаев.

Погода в этот день выдалась ясной, участникам забега были выданы сертификаты. Массовая лыжная гонка среди спортсменов и любителей объединило участников разных

возрастов, подарив всем отличное настроение, бодрость и настоящий спортивный дух.

Участниками было отмечено, что лыжный забег стал ярким символом единства, поддержки и гордости за спортсменов Акмолинской области, представляющих Казахстан на спортивной мировой арене.

Стоит отметить, что Акмолинскую область на главных зимних стартах четырёхлетия представляют шесть спортсменов. В соревнованиях по шорт-треку выступают Денис Никиша, Яна Хан и Ольга Тихонова. В лыжных гонках честь региона защищают Ксения Шалыгина, Надежда Степашкина и Анна Мельник.

А. АМАНЖОЛОВА.

АҚПАРАТ АҒЫНЫ – ИНФОРМАЦИОННЫЙ ПОТОК

Қоғамымыздың тұрақтылығының дамуы мен әл – ауқатының кепілі

Дүниежүзілік сайлау күні - қазіргі мемлекеттің дамуындағы демократиялық құндылықтардың, азаматтардың сайлау құқықтарының және заң үстемдігінің шешуші рөлін көрсететін маңызды күн.

Бұл күн бізге сайлау халық билігінің негізі, ал әрбір азаматтың сайлау процесіне қатысуы - елдің болашағы үшін жауапкершіліктің көрінісі екенін еске салады.

Дүниежүзілік сайлау күнінің маңыздылығы

Ол ықпал етеді:

- қоғамның сайлау жүйесіне деген сенімін нығайту;
- азаматтардың құқықтық және саяси мәдениетін арттыру;
- сайлаудың ашықтығын және әділдігін дамыту.

Мақсаттары мен міндеттері

Дүниежүзілік сайлау күнінің негізгі мақсаттары мен міндеттері:

- демократиялық принциптер мен сайлау құқықтарын насихаттау;
- азаматтарды сайлауға қатысудың маңыздылығы туралы хабардар ету;
- әсіресе жастар арасында белсенді азаматтық ұстанымды тәрбиелеу;
- адал, еркін және ашық сайлау процесінің қолдау.

Бұл күн әр дауыстың маңызды екенін және саналы таңдау - қоғамымыздың тұрақтылығының дамуы мен әл-ауқатының кепілі екенін еске салсын.

Баршаңызға бейбітшілік, келісім, белсенді азаматтық ұстаным және ертеңгі күнге сенімділік тілейміз!

Бұланды аудандық аумақтық сайлау комиссиясы.

Осознанный выбор – залог стабильности, развития и благополучия нашего общества

Всемирный день выборов - это важная дата, которая подчеркивает ключевую роль демократических ценностей, избирательных прав граждан и верховенства закона в развитии современного государства.

Этот день напоминает нам о том, что выборы являются основой народовластия, а участие каждого гражданина в избирательном процессе - проявлением ответственности за будущее страны.

Значимость Всемирного дня выборов

Он способствует:

- укреплению доверия общества к избирательной системе;
  - повышению правовой и политической культуры граждан;
  - развитию открытости, прозрачности и справедливости выборов.
- Цели и задачи
- Основными целями и задачами Всемирного дня выборов являются:
- популяризация демократических принципов и избирательных прав;
  - информирование граждан о важности участия в выборах;
  - воспитание активной гражданской позиции, особенно среди молодежи;
  - поддержка честных, свободных и прозрачных избирательных процессов.

Пусть этот день станет напоминанием о том, что каждый голос важен, а осознанный выбор - залог стабильности, развития и благополучия нашего общества.

Желаем всем мира, согласия, активной гражданской позиции и уверенности в завтрашнем дне!

Бұланды аудандық аумақтық сайлау комиссиясы.

БҰЛАҒЫ АУДАҒЫ АУМАҚТЫҚ САЙЛАУ КОМИССИЯСЫНЫҢ САЙЛАҒАН ӘКІМДЕРДІ ТІРКЕУ ТУРАЛЫ ХАБАРЛАМАСЫ

«Қазақстан Республикасындағы сайлау туралы» Қазақстан Республикасының Конституциялық заңының 45-бабына, 113-11 бабына сәйкес, Бұланды аудандық аумақтық сайлау комиссиясының: 2026 жылғы 11 ақпандағы № 78 шешімімен 2026 жылғы 8 ақпандағы сайланған Шынболат Маратұлы Исмағамбетов Капитоновқа ауылының әкімі ретінде тіркелді.

2026 жылғы 11 ақпандағы № 79 шешімімен 2026 жылғы 8 ақпандағы сайланған Азамат Бағдатұлы Алдабергенов Макинск қаласының әкімі ретінде тіркелді.

Бұланды аудандық аумақтық сайлау комиссиясы.

СООБЩЕНИЕ БУЛАНДСКОЙ РАЙОННОЙ ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ ИЗБИРАТЕЛЬНОЙ КОМИССИИ О РЕГИСТРАЦИИ ИЗБРАННЫХ АКИМОВ

Бұланды аудандық аумақтық сайлау комиссиясының: 2026 жылғы 11 ақпандағы № 78 шешімімен 2026 жылғы 8 ақпандағы сайланған Шынболат Маратұлы Исмағамбетов Капитоновский сельский округ Бұланды аудандық аумақтық сайлау комиссиясының: 2026 жылғы 11 ақпандағы № 79 шешімімен 2026 жылғы 8 ақпандағы сайланған Азамат Бағдатұлы Алдабергенов Макинск қаласының әкімі ретінде тіркелді.

№ 78 от 11 февраля 2026 зарегистрировала избранного 8 февраля 2026 года Исмағамбетова Шынболат Маратовича акимом Капитоновского сельского округа Бұланды аудандық аумақтық сайлау комиссиясының: 2026 жылғы 11 ақпандағы № 79 шешімімен 2026 жылғы 8 ақпандағы сайланған Азамат Бағдатұлы Алдабергенов Макинск қаласының әкімі ретінде тіркелді.

№ 79 от 11 февраля 2026 года зарегистрировала избранного 8 февраля 2026 года Алдабергенова Азамата Богдатовича акимом города Макинск Бұланды аудандық аумақтық сайлау комиссиясының: 2026 жылғы 11 ақпандағы № 79 шешімімен 2026 жылғы 8 ақпандағы сайланған Азамат Бағдатұлы Алдабергенов Макинск қаласының әкімі ретінде тіркелді.

Бұланды аудандық аумақтық сайлау комиссиясы.

Тонкий лёд: меры безопасности

С наступлением холодов водоемы в Бұланды аудандық аумақтық сайлау комиссиясының: 2026 жылғы 11 ақпандағы № 78 шешімімен 2026 жылғы 8 ақпандағы сайланған Шынболат Маратұлы Исмағамбетов Капитоновқа ауылының әкімі ретінде тіркелді.

Почему лёд может быть опасен

Прочность льда зависит от его толщины. По данным МЧС, безопасный лёд для одного человека должен быть не менее 10 см.

Цвет льда имеет значение: более тёмный — чаще надёжнее, а сероватый или белый лёд с желтоватым оттенком — признак его небезопасности.

Воздействие воды подо льдом (течение, движение водяных масс) может создавать выемки и трещины, делая поверхность опасной даже при внешне крепком покрытии.

С наступлением тепла или колебаний температуры (мороз + оттепель) лёд может быстро ослабевать.

Меры, принимаемые МЧС и МЧС

1. Профилактические рейды и разъяснительная работа

Спасатели проводят рейды по водоёмам, особенно в популярных местах зимней рыбалки или отдыха, и раздают памятки о правилах поведения на льду.

Жителям напоминают о необходимости осторожности и бдительности на льду.

2. Установка предупреждающих знаков МЧС устанавливает таблички «Осторожно, тонкий лёд» на опасных участках водоёмов.

ёмов.

3. Ограничение доступа

Запрещается катание на коньках, лыжах, переход по неокрепшему льду, особенно на первых ледяных полях.

Людей призывают не выходить на лёд, если нет оборудованных переправ.

4. Экстренные меры

В случае паводков или риска ледяных заторов МЧС может проводить взрывные работы для разрушения опасного ледяного покрова.

Это помогает предотвратить накопление льда и минимизировать угрозу подтопления и обрушения льда.

5. Обращение за помощью

При появлении трещин, провалов или других признаков опасного льда — немедленно уходите к берегу, по возможности — на колёнах или ползком, чтобы равномерно распределить вес.

В экстренной ситуации звоните по единому номеру службы спасения 112.

6. Информационно-просветительская работа с детьми

Родителям важно объяснять детям, что первый лёд особенно опасен, и запрещать самостоятельные прогулки по водоёмам.

В школах и местных организациях можно проводить уроки и беседы о безопасности зимой — МЧС может участвовать в таких инициативах.

Рекомендации для жителей Буланды аудандық аумақтық сайлау комиссиясының: 2026 жылғы 11 ақпандағы № 78 шешімімен 2026 жылғы 8 ақпандағы сайланған Шынболат Маратұлы Исмағамбетов Капитоновқа ауылының әкімі ретінде тіркелді.

Буланды аудандық аумақтық сайлау комиссиясының: 2026 жылғы 11 ақпандағы № 78 шешімімен 2026 жылғы 8 ақпандағы сайланған Шынболат Маратұлы Исмағамбетов Капитоновқа ауылының әкімі ретінде тіркелді.

Перед выходом на лёд обязательно оцените его толщину и цвет.

Никогда не проверяйте лёд ударами ног — это может быть рискованно.

Не выходите на лёд в туман, снегопад или ночью — плохая видимость усиливает опасность.

Если вы решили перейти водоём, используйте только оборудованные переправы.

Воздержитесь от выхода на лёд в переходные периоды, когда лёд может быть особенно непрочным (потепления, оттепели).

Сообщите родным, куда идёте — особенно если отправляетесь на рыбалку или прогулку.

Всегда имейте при себе средства спасения: верёвку, жилет, ледобуры (если это возможно).

ОЧС Бұланды аудандық аумақтық сайлау комиссиясының: 2026 жылғы 11 ақпандағы № 78 шешімімен 2026 жылғы 8 ақпандағы сайланған Шынболат Маратұлы Исмағамбетов Капитоновқа ауылының әкімі ретінде тіркелді.

Аудан тұрғындарының назарына!

«Макинск қаласы әкімінің аппараты» ММ хабарлайды: иесіз қалған және жартылай қираған тұрғын үйлердің, пәтерлердің және жер учаскелерінің меншік иелерін анықтау бойынша жұмыс басталды. Аталған объектілерді иесіз немесе мұрагерсіз қалған мүлік деп тану мақсатында жүргізілуде.

Осыған байланысты осы тізім жарияланады.

Аталған объектілердің меншік иелері немесе оларға құқығы бар тұлғалар болған жағдайда, Макинск қаласы, Сәкен Сейфуллин көшесі, 27 мекенжайы, байланыс телефон нөмірі 8-716-46-2-24-65 бойынша хабарласуларыңызды сұраймыз.

* * *

К сведению буландынцев!

ГУ «Аппаратом акима города Макинск» начата работа по выявлению собственников заброшенных, полуразвалившихся домов, квартир и земельных участков для признания их в судебном порядке бесхозяйным или выморочным имуществом, связи с этим публикуется настоящий список.

В случае наличия собственников либо лиц, обладающих правами на указанные объекты, просим обратиться по адресу: город Макинск, улица Сакена Сейфуллина, 27, контактный телефон 8-716-46-2-24-65.

СПИСОК

полуразрушенных и бесхозяйных квартир в городе Макинск

№	Адрес объекта
1	г.Макинск, улица Карьерная, дом 4, квартира 1
2	г.Макинск, улица Карьерная, дом 4, квартира 2
3	г.Макинск, улица Карьерная, дом 4, квартира 3
4	г.Макинск, улица Карьерная, дом 4, квартира 4
5	г.Макинск, улица Карьерная, дом 4, квартира 5
6	г.Макинск, улица Карьерная, дом 4, квартира 6
7	г.Макинск, улица Карьерная, дом 4, квартира 7
8	г.Макинск, улица Карьерная, дом 4, квартира 8

«Дошутились... до списания денег»: почему игры с мошенниками плохая идея

«Да я просто решил с ними поиграть», «Хотел проверить, на что они способны», «Я же понимаю, что это мошенники» — с этих фраз начинается множество историй, которые заканчиваются одинаково: списанными деньгами, заблокированными счетами и недоуменным вопросом: «Ну как так вообще получилось?»

Когда человеку звонят или пишут мошенники, реакция часто уходит в две крайности — панику или самоуверенность. С паникой все понятно. А вот самоуверенность кажется безобидной, особенно когда есть ощущение полного контроля. Но именно в этот момент контроль начинает незаметно ускользать.

Почему «просто поговорить» уже ошибка

Мошенники редко пытаются взломать банк или систему безопасности. Их настоящая цель — человек. Каждый разговор, даже насмешливый или «да я просто прикалываюсь», работает как бесплатный тест.

Пара фраз позволяет преступникам понять, как вы реагируете на давление, насколько быстро принимаете решение, пугают ли вас слова «банк», «полиция», «долг», «кредит», готовы ли вы продолжать диалог и насколько легко вас вывести на эмоции. Им важно не со-

держание ответа, а сам факт: вы отвечаете, не бросаете трубку. Для мошенника это сигнал: контакт с человеком установлен. Значит, с этим номером можно работать, значит, сюда стоит вернуться.

Первый звонок редко является атакой. Чаще это разведка. Сегодня вы «просто пошутили», завтра этот же голос используют в новой схеме — например, для звонка вашим родственникам. Или разговор станет первым шагом к более точной атаке с правильными словами и подходящим моментом. После звонка уже будет «по-настоящему» — от имени банка, службы безопасности или знакомого. Каждый следующий шаг будет выглядеть логичнее и убедительнее предыдущего, потому что сценарий уже подстроен под вас.

«Я ничего не сказал» — распространенное заблуждение

Очень часто пострадавшие говорят: «Я же не называл данные карты», «Я ничего не подтверждал», «Я просто разговаривал».

Но мошенничество давно перестало строиться только на реквизитах и кодах из СМС. Сегодня этого может быть и не нужно. Иногда достаточно подтвердить, что номер активен и на него отвечают, показать, что человек пользуется он-

лайн-банкингом и понимает, о чем идет речь, понять, что он один и рядом никого нет, кто мог бы подсказать или остановить, услышать голос, интонации и манеру речи — для будущей имитации.

По отдельности это кажется мелочью, но именно из таких деталей складывается психологический пазл. И шутка, «просто разговор», попытка поиграть с мошенником часто становятся его первым кусочком.

Маленькие суммы — большая ловушка

300 тенге за «доставку», 1 000 тенге «для проверки» — списание небольших сумм почти всегда являются тестом для мошенников. Важно не сколько человек потерял, а заметил ли он списание, стал ли разбираться и звонить в банк или решил, что «из-за мелочи» не стоит тратить время.

Если человек молчит и ничего не предпринимает, это сигнал: можно продолжать. После «мелочи» почти всегда следуют повторные списания, скрытые подписки, «возвраты», которые на самом деле новые переводы, попытки оформить кредит.

Есть и психологический момент, человеку стыдно признавать, что его обманули «из-за копеек». Именно это молчание позволяет мошенникам дей-

ствовать дальше.

Пока человек молчит, банк не знает о схеме и не может вовремя среагировать, близкие не предупреждены и могут столкнуться с тем же сценарием, а мошенники продолжают использовать уже отработанную схему снова и снова.

Реальные истории, которые начинаются «с шутки»

Мужчине позвонили якобы из банка. Он понял, что звонят мошенники, и решил пошутить, отвечал им, где-то соглашался. Через пару дней пришло сообщение о «бонусе», и он потерял доступ к приложению.

Девушка получила сообщение от «курьерской службы». Решила ради интереса посмотреть, что там. Ввела номер телефона, потом код — «чтобы проверить». Денег сразу не списали. Зато ночью с карты ушли все накопления.

Подорок переписывался с мошенником в мессенджере «ради смеха». Через неделю с его аккаунта начали писать родственникам с просьбами перевести деньги. Объяснять пришлось долго — и неприятно.

Общее у этих историй одно: на каждом этапе человеку казалось, что он контролирует ситуацию, но это иллюзия.

Что действительно работает?

При любом подозрительном звонке или сообщении важно сразу завершать разговор, самостоятельно перезванивать в банк по официальному номеру, блокировать карту при малейших сомнениях и внимательно проверять операции и уведомления. Не менее важно обсудить подобные случаи с близкими — особенно с детьми и пожилыми родственниками.

Рекомендации от Fingramota.kz

Не играйте с мошенниками. Любая шутка или «проверка» — это сигнал для преступников.

Не переходите по подозрительным ссылкам и не вводите коды из СМС, даже «для проверки».

Обращайте внимание на мелкие списания. Даже небольшая сумма может стать первым шагом к серьезным потерям.

Говорите о проблеме вовремя. Чем раньше вы сообщите в банк или близким, тем меньше шансов у мошенников действовать дальше.

Обсуждайте сценарии с семьей. Дети, пожилые родственники и друзья должны понимать типовые схемы мошенников.

Не думайте, что вы умнее схем. Самоуверенность делает вас уязвимым.

(*Авторские права)

Fingramota.kz

ДЕНСАУЛЫҚ САҚШЫСЫ – НА СТРАЖЕ ЗДОРОВЬЯ

Вакцинация – жұқпалы аурулардан қорғаудың сенімді әрі тиімді жолы

Қазіргі заманда адам денсаулығын сақтаудың ең маңызды бағыттарының бірі – жұқпалы аурулардың алдын алу болып табылады. Соның ішінде вакцинация – көптеген қауіпті инфекциялық ауруларға қарсы күресте дәлелденген, тиімді әрі қауіпсіз әдіс. Вакцинацияның арқасында адамзат бұрын кең таралған, ауыр асқынулар мен өлім-жітімге әкелген көптеген ауруларды бақылауға алып, кейбірін толықтай жоюға қол жеткізді.

Вакцинация дегеніміз не?

Вакцинация – ағзаға арнайы вакцина енгізу арқылы белгілі бір жұқпалы ауруға қарсы иммунитет қалыптастыру үдерісі. Вакцина құрамында әлсіретілген, жойылған немесе ауру тудырмайтын қоздырғыш бөлшектері болады. Олар ауру шақырмайды, бірақ ағзаның қорғаныс жүйесін белсенді етіп, инфекциямен күресуге «үйретеді».

Вакцина салынғаннан кейін адамның иммундық жүйесінде сол ауруға қарсы арнайы антиденелер түзіледі. Нәтижесінде адам кейін сол инфекциямен кездескен жағдайда, ауру жеңіл түрде өтеді немесе мүлдем дамымайды.

Вакцинацияның адам және қоғам үшін маңызы

Вакцинацияның маңызы тек жеке адамды қорғаумен ғана шектелмейді. Ол бүкіл қоғам денсаулығын сақтауда маңызды рөл атқарады. Халықтың

басым бөлігі вакцина алған кезде ұжымдық иммунитет қалыптасады. Ұжымдық иммунитет инфекцияның таралуына тосқауыл қойып, вакцина алуға мүмкіндігі жоқ адамдарды да қорғайды. Олардың қатарында жаңа туған нәрестелер, иммунитеті әлсіз адамдар, созылмалы ауруы бар науқастар және егде жастағы адамдар бар. Сондықтан вакцинация қоғамның эпидемиологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз етудің маңызды құралы болып табылады. Ұжымдық иммунитет әсіресе: жаңа туған нәрестелерге; жүкті әйелдерге; егде жастағы адамдарға; иммунитеті әлсіз жандарға ерекше маңызды.

Вакцина арқылы алдын алуға болатын аурулар

Вакцинацияның арқасында келесі қауіпті жұқпалы аурулардың алдын алуға болады: қызылша; қызамық; көкжөтел; дифтерия; полиомиелит; туберкулез; вирусты гепатит В; эпидемиялық паротит; сиреспе және басқа да инфекциялар.

Бұлаурулар бұрын ауыр асқынуларға,

мүгедектікке, тіпті өлімге әкелетін. Ал қазіргі таңда вакцинацияның кең қолданылуы олардың таралуын айтарлықтай төмендетті.

Вакцинациядан бас тарту инфекциялық аурулардың қайта таралуына себеп болуы мүмкін. Бұл тек жеке адамның денсаулығына ғана емес, қоғамдағы басқа адамдарға да қауіп төндіреді. Сондықтан вакцинация – әр адамның өз денсаулығына, отбасының және қоғамның амандығына деген жауапкершілігінің көрінісі болып табылады.

Вакциналардың қауіпсіздігі туралы Қазіргі қолданылып жүрген вакциналар арнайы ғылыми зерттеу-

лерден өтеді және олардың қауіпсіздігі х а л ы қ а р а л ы қ стандарттарға сәйкес тексеріледі. Вакциналар медициналық тәжірибеде қолдануға рұқсат берілмес бұрын олардың тиімділігі мен қауіпсіздігі бірнеше кезеңде зерттеледі. Вакцина салынғаннан кейін кейбір адамдарда дене қызуының сәл көтерілуі, әлсіздік, екпе салынған жерде ауырсыну немесе қызару сияқты уақытша реакциялар байқалуы

мүмкін. Бұл ағзаның қалыпты қорғаныс реакциясы болып табылады және қысқа уақыт ішінде өзінен басылады. Балаларды вакцинациялау – болашаққа салынған инвестиция.

Балаларды вакцинациялау олардың денсаулығын қорғаудың негізгі және маңызды жолдарының бірі болып саналады. Қазақстан Республикасында профилактикалық екпелер Ұлттық егу күнтізбесіне сәйкес жүргізіледі. Балаларға жас ерекшелігіне қарай жоспарлы түрде екпелер салынады. Уақытылы жүргізілген вакцинация баланың иммундық жүйесін нығайтып, қауіпті инфекциялық аурулардың ал-

дын алуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар балалардың дені сау болып өсуіне және қоғамда қауіпсіз өмір сүруіне жағдай жасайды

Вакцинация – жауапкершіліктің көрінісі

Вакцинациядан бас тарту инфекциялық аурулардың қайта таралуына себеп болуы мүмкін. Бұл тек жеке адамның денсаулығына ғана емес, қоғамдағы басқа адамдарға да қауіп төндіреді. Сондықтан вакцинация – әр адамның өз денсаулығына, отбасының және қоғамның амандығына деген жауапкершілігінің көрінісі болып табылады.

Қорыта айтқанда, вакцинация – жұқпалы аурулардың алдын алуға ең тиімді, қауіпсіз және ғылыми негізделген әдіс. Ол адам денсаулығын қорғап қана қоймай, қоғамның әлауқатын арттыруға және өмір сапасын жақсартуға ықпал етеді. Әрбір азамат уақытылы вакцина алып, профилактикалық шараларды сақтай отырып, өз денсаулығын қорғауға және қоғам қауіпсіздігін қамтамасыз етуге үлес қосуы тиіс. Денсаулық – адам өміріндегі ең үлкен құндылық, ал вакцинация – сол құндылықты сақтаудың сенімді жолы. Өзіңізді және жақындарыңызды қорғаңыз!

Буланды аудандық санитариялық-эпидемиологиялық бақылау басқармасы.

Қызылша: қалай ауырмауға болады?

Әрқайсымызға белгілі: аурудың алдын алу оны кейін емдегеннен әлдеқайда оңай. Бұл қағида қызылша ауруына да қатысты. Қазіргі таңда Ақмола облысында қызылша бойынша эпидемиологиялық жағдай әлі де тұрақсыз күйде қалып отыр. Осы жылдың ақпан айынан бастап қызылшаға, қызамыққа және эпидемиялық паротитке (шошқа) қарсы қосымша иммундау жүргізілуде.

Қосымша иммундаумен қамтылатындар:

1. 6 айдан 10 ай 29 күнге дейінгі балалар, себебі олар әлі жоспарлы екпе жасына жетпеген және инфекцияны жұқтыру қаупі жоғары;

2. Қызылша ошағындағы байланыста болған 30 жасқа дейінгі тұлғалар: екпе статусы белгісіз, бұрын егілмеген, қызылшамен ауырмаған немесе қызылшаға қарсы бір рет егілгеніне 5 және одан көп жыл өткен адамдар (ошақта жағдай анықталған сәттен бастап 72 сағат ішінде шұғыл иммундау мерзімі сақталған жағдайда);

3. Стационарларда және алғашқы медициналық-санитарлық көмек ұйымдарында жұмыс істейтін 55 жасқа дейінгі медицина қызметкерлері, эпидкөрсеткіш бойынша егілгендерді қоспағанда, себебі бұл топта науқастармен байланысқа түсу қаупі өте жоғары.

Қызылша дегеніміз не?

Қызылша – өте жұқпалы вирустық инфекциялық ауру. Аурудың қоздырғышы – қызылша вирусы.

Қызылшаның белгілері мен симптомдары: қызылша вирусы адам ағзасында бірнеше кезеңнен дамиды.

Алдымен инкубациялық кезең өтеді, ол орта есеппен 7–14 күнге, сирек жағдайда 21 күнге дейін созылады. Бұл кезеңде ауру белгілері байқалмайды.

Келесі кезең – катаральды кезең, осы уақытта келесі клиникалық белгілер пайда болады: жалпы әлсіздік, дененің сырқырауы; мол бөліндісі бар тұмау; дене қызуының 38–40°C-қа дейін көтерілуі; қатты бас ауруы; қынағыш құрғақ жөтел; жұтығанда тамақтың ауруы; көздің шырышты қабығының қабынуы.

Катаральды кезең орташа есеппен 5 күнге созылады. Одан кейін белгілер уақытша бәсеңдеп, науқастың жағдайы жақсарғандай болады. Алайда шамамен бір күннен кейін симптомдар қайта күшейіп, бөртпе кезеңі басталады.

Бұл кезеңде дақты-папулезді бөртпе пайда болады: бөртпе элементтері бір-бірімен қосылып, ірі ошақтарға айналады.

Алдымен бөртпе мойында, бетте, кеуде тұсының жоғарғы бөлігінде пайда болып, кейін бүкіл денеге таралады.

Бөртпе шыққаннан кейін 3 күн өткен соң ол

біртіндеп бозарып, сауығу кезеңі басталады. Бұл кезде дене қызуы төмендеп, жалпы жағдай қалыпқа келеді.

Науқас аурудың алғашқы күндерінде аса қауіпті. Ол тек бөртпе шыққаннан кейінгі 5-күннен бастап жұқпалы емес деп есептеледі.

Қызылша тек тікелей байланыс арқылы ғана емес, науқас бұрын болған бөлмеге кіргенде де жұғуы мүмкін, себебі вирус ауада 2 сағатқа дейін сақталады.

Асқынулары

Қызылша өз асқынуларымен қауіпті. Оларға: энцефалит (ми қабықтарының қабынуы); пневмония (өкпенің қабынуы) жатады.

Орталық жүйке жүйесінің, тыныс алу немесе ас қорыту жүйесінің қызметінің бұзылуы созылмалы түрге өтуі немесе ауыр мүгедектікке әкелуі мүмкін. Медициналық көмекке кеш жүгіну және қатар жүретін ауыр аурулардың болуы өлім жағдайына да соқтыруы ықтимал.

Ауыр немесе уақытында емделмеген жағдайда қызылша екішілік бактериялық инфекциямен, соның ішінде пневмониямен асқынуы мүмкін. Ересек жаста бұл ауру келесі асқынуларға әкелуі ықтимал: менингит; менингоэнцефалит; полиневрит; қасаң қабықтың жарасы, кератит; есту қабілетінің төмендеуі; құрсақ ішіндегі лимфа түйіндерінің зақымдануы.

Ең сирек әрі ең қауіпті асқыну – қызылша энцефалиті, яғни мидың қабынуы. Сондықтан қызылшаға қарсы уақтылы екпе алу өте маңызды. Балалар бұл ауруды жеңілрек өткерсе, ересектерде ауыр асқынулар жиі кездеседі.

Алдын алу

Қызылшаға қарсы арнайы (спецификалық) алдын алу шарасы жоқ. Тіпті жеке гигиенаны мұқият сақтау да толық қорғаныс бермейді. Қызылша вирусы өте жұқпалы, адамнан адамға оңай таралады және ауада ұзақ уақыт сақталады.

Ең тиімді алдын алу әдісі – уақтылы вакцинация. Қызылшамен ауырғандардың басым бөлігі егілмеген адамдар екені вакцинацияның маңызын дәлелдейді.

Өзіңіз бен балаңыз үшін вакцинацияны

таңдаңыз. Қызылшамен ауыр халде ауырып, екпеден бас тартқаныңызға өкінгеннен гөрі, алдын алған әлдеқайда дұрыс. Вакцинация инфекцияның таралуын болдырмайды, өлім мен мүгедектік деңгейін төмендетеді.

Иммундау үшін Үндістанда өндірілген, Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы (ДДҰ) тарапынан қайта сертификаттаудан өткен қызылша, қызамық және паротитке қарсы біріктірілген вакцина қолданылады. Бұл вакцина әлемнің 70-тен астам елінде, соның ішінде Қазақстан Республикасында да табысты пайдаланылуда.

Екпелер тіркелген емхана бойынша тегін жүргізіледі. Вакцинация алдында баланы арнайы дайындау талап етілмейді, бірақ екпе салу үшін оның денсаулығы жақсы болуы шарт. Медицина қызметкері тексеру жүргізіп, баланың толық сау екендігі туралы қорытынды береді. Бұл анықтама екпе кабинетіне ұсынылады.

Егер баланың созылмалы аурулары болса, вакцинациядан 2 апта бұрын алдын алу емін қабылдау ұсынылады. Екпе салынардан 3 күн бұрын тамақ рационына жаңа тағам қоспау, күн тәртібін өзгертпеу және адам көп жиналатын орындарға бармау керек. Иммундық жүйеге түсетін салмақты ескере отырып, баланы тоңып қалудан немесе тікелей күн сәулесінен қорғау қажет. Екпеден кейінгі аздаған жайсыздық – бұл патология емес, ағзаның қорғаныс реакциясы екенін түсіну маңызды.

Кез келген инфекция салғырттықты кешірмейді. Адамдар екпе алуды тоқтата бастады. Ұжымдық иммунитет деңгейі төмендеді. Нәтижесінде бұл ауруға бейім адамдар саны артты.

Өзіңізді және жақындарыңызды қорғаңыз!

Буланды аудандық санитариялық-эпидемиологиялық бақылау басқармасы.

Профилактика рака шейки матки

Рак шейки матки – это злокачественная опухоль, которая развивается из клеток, выстилающих внутреннюю поверхность шейки матки. Это распространенное онкологическое женское заболевание, которое встречается почти так же часто, как рак молочной железы.

Рак шейки матки распознают даже на начальной, самой легкой для лечения стадии. Но можно и избежать этого заболевания, если вовремя принять меры по профилактике.

Симптомы рака шейки матки

Начало, как правило, бессимптомное, жалобы обычно появляются, когда рак распространяется на другие органы малого таза.

Основные симптомы рака шейки матки: выделения — кровянистые или коричневого цвета; кровотечения вне цикла, после половых контактов, медицинских манипуляций; боли в животе, отдающие в промежность, бедро, поясницу.

В этих случаях стоит как можно скорее обратиться к врачу, чтобы уточнить диагноз.

В диагностике рака шейки матки в качестве скрининга используется мазок на цитологию. Проведение мазка на цитологию с целью раннего выявления и эффективного лечения рака шейки матки и предраковых состояний рекомендуется всем женщинам старше 30 лет 1 раз в 2 года или чаще, по назначению врача.

К группе риска возникновения дисплазии и рака шейки матки относятся женщины, имеющие: раннее начало половой жизни; раннюю первую беременность; большое число половых партнеров; венерические заболевания в анамнезе; низкий социально-бытовой уровень пациентки и ее партнера; длительный прием оральных контрацептивов; курение; вирус папилломы человека. Инфекцию, вызванную данным вирусом; несвоевременное лечение патологии шейки матки (эрозии; дисплазии, лейкоплакии, полипы).

Профилактика рака шейки матки включает в себя:

Регулярное посещение гинеколога для диагностики состояния шейки матки;

Своевременное прохождение женского смотрового кабинета; прохождение профилактических скрининговых осмотров;

Профилактика абортов и инфекций, передаваемых половым путем, ограничение случайных сексуальных связей.

Важно выявить опухоль на ранней стадии. Чем раньше обнаружен патологический процесс, тем успешнее будет лечение и лучше прогноз.

Б. ЖЕҢІСХАН, терапевт Буландынской районной больницы.

